

Werk

Titel: Sagen

Ort: Erlangen

Jahr: 1916

PURL: https://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?345572629_0035|log66

Kontakt/Contact

Digizeitschriften e.V.
SUB Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen

✉ info@digizeitschriften.de

par igls seas unfants. Els on usi grond legarmaint da vair els ed on faiz ina pi gronda giastaroia, tgi da nozas.

Ossa lascha igl prenzi clamar quel curier, tgi veva laschea sfalzasear uschoia foin las breavs, e dumonda, naua el sea sto sur noaz sin viadi. Basta, quel soi, an tala e tala ustaroia sper la voia. Igl prenzi peglia 5 bleara schuldada, vo an quell'ustaroia e fo visitar or l'antiera tgeasa. Qua vignan las breavs nanavant, tgi la Mengia era betg stada schi foina da stgarpar. Ossa sentenziescha igl prenzi, tgi tots quater, igl muliner, la mulinera e las duas feglias dessan gnoir strezas dapart cun tgavals. Tgi rainta in broin vid in bratsch, tgi in cotschen vid ina tgoma, tgi in 10 groisch vid igl tgea, e hip e hop en tots gnis stgarpos au tant tocs.

Scherzhafte Märchenanfänge.

Sch'ins leva betg rachintar ple agls unfants:

En'eda erigl en buc sen en mecr,

Te est narr, te m'ast fatg decr,

15

Lessa decr ple . . .

En eda er'igl en om vigil cun en pluigl ainten en igl e leva tgavar or cun en badigl.

En'eda erigl en om ed ena donna, tgi gevan cuigl satg a Roma.

S a g e n.

20

1. Igl Sontget.

A Tgadavains sot Manziel abitava en omet, tgi mai niva anôr e mai geva an baselgia. En'eda vegia igl prer fatg clamar chel omet per sa persvader e canoscher, tge tgi el seia. El seia ni ôr tagl farrer. I dava ena strola digl suglegl aint da fanestra. Igl om vegia piglia giu igl sies mantel e pandia, 25 chel ved la strola. Alloura igl prer vegia detg, tgi el dess angal eir e manar la veta, tg'el vegia mano anfignen adaco. Igl om è nia considero dagl pivel per sontg. Igl li, noua tgi el stava, e nia numno Sontget e lò mess ena crousch da lenn dasper la veia per regordentscha da chel. Ella stat anc oz dasper la veia viglia agl Sontget. 30

2. Las duas dunschellas.

En bel de seragn se catavan igls pucrs de Sour tgi sen Tgeps, tgi sen Clava soura a far fagn de colm. Co vesan els duas bellas dunschellas a neir giu per chels colms spassagiont. Cura tgi en passadas siva en mat

giouen or, dei egna: „Vainsa de at gidar far aint pons?“ Ma igl giouen fo ena beffa schond: „Oh ja va taimp fignen chesta seira, essend l'ora stabla.“ A pena absentas las duas dunschellas, se surteira igl firmamaint cun ena grossa neivla, e an taimp d'en cart d'oura scumainza a dar giu
5 grossa tampesta. Igls pucrs on stuvia fugeir, tgi ainten tgamons, tgi sot crapps per se percuder. Igl fagn è sto ruino e spezialmaintg chel digl giouen. Niva detg: „Feila la filunza spert, fugi dalunga sot tetg.“

3. Chel, chi batta daners sen Pix Flex.

I niva pretendia, tgi sen pez de Flex sur Sour seia egn scungiro, tgi
10 batta daners.

4. Gl'omet dalla mar.

Sigls fopps sot igl Piz Scalottas veva gl'omet dalla mar ses stgazis sot la crappa granda. Ainten quel lia eri nin tgi scheva par tema, tg'igl omet dalla mar seara aint els ainten igls ses tschalers stgirs. Ina
15 matta da Vaz veva vi in'ieda gl'omet dalla mar, sco ella era oida par tschartgier las tgoras. Gl'omet veva aint tgotschas cuartas e veva ina leunga barba. La povra matta leva fuschir. Ma gl'omet a clamo ad ella: „Betg fuscha la mi preusa matta. Toi escht ina pulita matta, a tschi stoia geu confidar anzatge. Tedla tiers quigl tga geu vi schir a tschi e va
20 a raquinta quigl a quels da Vaz. Tots quels tgi viglian far in sacrificei qua tar mé, survignan daners tants sco els votan. Igl sacrafezi via er schir a tschi.

„Mintg'ieda ston vagnir trais parseunas, tgi en an graztga cun Di. Trais schis e trais notschs ston quellas star qua ainten igls mes tschalers. Els
25 ston viglier faschant oraztgeun e lestgan angual maglier bitschilos setgs ed aua. Tots trais schis e notschs leschgian els betg batarlar in pled.“ Sco gl'omet a uli, a la Maroia schetsch schu Vaz. Bleras donnas e mattas da Vaz en oidas soi, neua la Maroia a mano ellas e an fatsch, sco gl'omet dalla mar a schetsch da far.

30 Igl tearz sche an ellas santschi ina sgarschaivla rameur. Sina quigl schi la viglia dallas femnas lis otras duas: „Iasas maroia da Di, geu ve ina sgarschaivla tema, quigl e franc gl'omet dalla mar, tgi vign.“ Tot an in'iada era la rameur svanoida e las trais femnas eran vagnidas zufladas or digls tschalers. Ellas an betg survagni igls daners, parquigl tgi vevan
35 batarlo.

5. Igl om dalla Briula.

Alla Briula bi sur Lieptgas dasper la voja da Sartons sot la tgava digl teuv observav'ins in om scarschanti nair da tgo entochen pais a star bi

dasper la voja cun in pal smanaschant ainten mam, quigl prinzipalmaintsch durant notschs da cler glina. Blers de quels, tgi eran sfurzos ded oir da notsch a Sartons, untgeven or quel lia, pigleven ina voja pi leunga, per betg entupar quel sgarschaivel om, tgi tementava e stermentava mintga passant, er igl pi curascheus. Ossa da blers onns enna ves'in betg ple quella com- 5 parazieun. In carteva, tgi fess sto in spiert, tgi habitava da sche ainten las rosnas digl teuv. El daveva avair do fia agl god, per far la in pro per ses adiever. Per quel delict davev'el far penetienza siua la mort sin igl lia digl malfatsch. Gle oss schon blers onns, tga nin vign ple disturbo de quel spiert. 10

6. La Tschalarera.

Da taimp vigl existeva a Savognin ena scola d'unfants pitschens. Chella tg' instruiva senumnava Tschalarera ed era ena streia. Ella musava agls unfants de midar l'ora, far plover e far dar suglegl.

7. Las stavleras.

15

Las stavleras roivan da notg si l'alp e fan in terribel sfarasem, coran e soltan entorn tigia d'alp. Ellas catschan la biestga giu digls stavels sper precipezgias voi, tg'in crai, tge tot sei'en tocs. Aber la damaun cattan igls fumegls d'alp puspe la biestga sigl plaz, enqual giedas cun strom da rois ainten igls pais. 20

8. Igl butatsch cun igls.

Igl butatsch cun igls niva via ensatge scu fis en butatsch e chel saruc-lava d'ena gronda sponda giu anfignen giudem e niva santia dantant en fracasch, scu nis scargea crappa.

9. Igl butatsch cun igls e la streia.

25

Treis catscheders da Tinizung gevan se cuntar las aclas da Tinizung a tgatscha. Sen en li numno l'Anzagna onigl via, tgi ruclava giu d'ena sponda en butatsch cun igls.

Egn de chels treis catscheders dei, tgi chegl seia igl miglar. El largia sen chegl en colp e sageta or en igl agl butatsch. Chel e ruclava 30 anavant giu pala sponda ed igls treis catscheders on continuo igl tur da tgatscha. Chel madem tgi veva sagiato or igl igl o gia en taimp siva da chegl d'ecr a Clavena cun igl bov par fregna. Segl viada savota el ena carmera e chella dumonda igl parmess da pudecr ecr cun el segl tgar. Igl om o chegl lubia e er fatg l'observatzgiung, tgi la femna era 35 angal cun en igl. Cura tgi la carmera era agl li distino, ella nida giu digl tgar angratzgiunt fitg agl viturin per sia buntat ed er anc ragalo a chel ena gronda e bella tschinta cotschna da seida da metar anturn veta. Tott

chegl è crudo se agl om e avant tgi pruar la tschinta ve da sasez, ol chella liea anturn en pegn, igl cal e sto dalunga satgea ve. Ossa ègl agl om nia cler, tgi chella era ena streia e ats veva furmo an en butatsch cun igls e leva igl far vendetga, per chegl tgi el la veva la sagiatada 5 or en igl.

10. Igl batatsch cun dus igls.

En'èda è en om, tgi durmiva, sa dasdo, tg'igl niva tratg igl tarbet giu da des e chegl sur la sponda giu da peas ôr. El ô branco ferm per tigneir igl tarbet, ma la cunterpart targeva cun plé forza, uscheia tg'igl om 10 è — fitgont igls peas cunter la sponda — lavo a gler. Tgitond sur la sponda ôr ô el via en butatsch a fi cun dus iglatschs trechts, tgi targeva par igl tarbet.

11. Igls butatschs cun igls en la val de Peurs.

De taimp vigl, sco las vojas eran anc fitsch schleatas, seprofitav'ins 15 digls fluss, per transportar lenna e boras. Er l'Albula menava bain savens condutas lenna tras igl Schijn, e quella lenna vagneva tirada ord l'aua e plunada alla peunt da Traschnô. Ina sonda saira vagnevan igls luvrains, sco solit, della voja digl Schijn soi ancheunter Vaz. Angual oin era resto anavos e vagneva pi tard ainten la notsch suraint digl Schijn soi. Passant 20 la val de Peurs vesan igls omans sur voja e sot voja ples clers tatgs radons, igls quals vesevan or sco in butatsch d'ina vatga, vevan blers sbrinzlants igls e semovevan. A madem taimp santschevan els ina rameur ainten las plantas d'entorn. All'emprema vista sesnueschan els e san betg, sch'els dessan turnar cheunter Tungleastga oder sch'els dessan guiaschier ded oir anavant. Finalmaintsch peglian els curasch e passan igl lia tremblant e 25 setignant tant sco pussebel l'oin vid l'oter. Els roivan a tgiesa stanchels e flaivels. Ina febra peglia possess ded els, uschoja tg'els restan tots duas entochen trais eandas malsams en letsch. Duas euras pi tard vegneva l'oter luvraint per la medema voja, santscheva, veseva e catava not.

12. Igl butatsch cun igls a Flex.

30 Scu vigl usit sen Flex de eir a far plaz la seira, vign er ia. Siva fito igl plaz, ma renda vers la mi tga, la chala era circa tschen pass davent, per eir à letg. Rivont manivel de chella vei ia en monstrem, grond scu ena caldera, cun aint plagn igls, igl cal e ia a rudiglias fign avant la mi habitaziung. Glera igl butatsch cun igls.

13. Igl butatsch cun igls a Salavagiangas.

En om niva ena seira de notg de Marmorera, passont per Salavagiangas

per eir a Flex. Rivo agl mot la Gruba vei er chel igl butatsch cun igls, gnont a rudeglias giu per la sponda. Passo igl trotg el sto scumparia an en'eda.

14. Igl fulet.

Igl Avost gevan chels de Tinizung ainten Ear per misirar igl latg. 5 Ena seira tard niva en pour oar digl trotg per rivar an Castelas. Davos el antschevigl a clamar per nom: „Fidelin! Fidelot!“ adegna anavant. El varda anavos, sche survign el ena slafada e vei nign, lo cartia tgi seia sto en fulet.

15a. Igls ischierets.

Er igl ischieret era in tschert spiert, igl qual scheva entorn la notsch 10 e tetava mujas e sterlas, ansolas e sterneglias. Quels tiers saveva igl peur alleura meunscher, ed obtegneva latsch sco da vatgas e tgoras, tgi vevan fatsch.

b. Igl dichiar.

Schi las sterneglias antscheven a dar laig sainza avoir faig, schi so'in, tgi igl dichiar tetta ellas. Ear vida buabas e matans saunas possa igl dichiar 15 tiars, e par sa presarvar dad el dovrin tscheira digl triangal dalla sonda da battan.

16. Igl lai necr a Flex.

Ainten igl lai necr a Flex e fundo ena vatga, la chala veva aint en scalott, e la permaveira siva nival cato igl scalott ainten igl lai necr de Faller. 20

17. Igls lais Atgeas a la Ronsa.

Vign rachinto, tgi igl striign veva fatg romper or igls lais Atgeas a la Ronsa, per far eir an boas la vischnanca de Sour. Gist chel de secatava a Sour en bruder, igl cal fatscheva grondas panatenztgas cun durmeir ainten igls Camérs. Chel è sto bung da farmar la bova se Platta tor, 25 noua tgi le fundada giu per la parè e fatg ena screma, la chala è anc igl de ded oz visibla.

18. Igl lai grond.

Digl lai grond sill'alp vign igl set, tgi el vaisa ava naira; el vèsa gnoin fons. In'eada sèa do aint lo ina tréma. Pi tard ves'in tgato igl 30 sampugn su Mistail. Otars raschaunan, tg'igl sampugn sea gni tgato su Cuira. Vid igl lai grond egl adoina striauns, tgi lavauran, par far rompar or el e far oir sot la vischnanca. Avant blears ons vesani ina saira igls striauns pudi far gnoir la bova. Scu tgi ella era bi la pi gronda oni vi in om nair gnond a tgalval sin in pegn su palla bova. Sudem vischnanca 35 el i sigl seas pegn aint dalla poarta clavo da quels dils méts e digl barcaun aintadem iral or; ma las rioischs digl pegn on betg pudi or da barcaun.

Igl om e allaura scumpari. Blears on carti da conoscher quel om par in vaschoin da Lansch. Siva vesa gnoin vi ple quel om an vischnanca e gnoin saptga, naua tgi el sea rivo voi. Quels da moschal Pader Antoni (igls mets) on siva faiz midar igl clavo e mess la poarta dad in otar mang.

5

19. Igl crapp gransung.

Damanevel de l'alp Foppa da Salogf sacata en crapp, chel sanomna crapp gransung, tgi mossa avant mez de tras lavar se igl suglegl exact las ouras e sarviva digl taimp, tgi ins veva betg tantas ouras, scu per oura.

10

20. Igl crapp da Nussigner.

Sen la veia da colm per eir a Munter oder Ratitsch stat en crapp, ved igl cal stat la detga, tgi Nussigner vegia zappo sen chel e laschea anavos la furma d'en pè, tgi corrisponda a la grondeza de mintga pè.

21. Igl bot da Canius.

15 Sisom Canius e in grand bot radont. Sisom quel e profundo aint ina rosna sco in paniel. I vign pretendi, tga pi bot sea qua sto ina clostra digls canonis regulars. Da qua daroiva igl nom Canius. Oin de quels canonis sea sto in schleat carstgam e vescha do fia la clostra. Quel stotga per ses castoi restar en perpeten ainten quel bot a partgirar igls prezicus stgazis
20 della clostra. Weh a quel, tgi guiaschess de tgavar trass igl bot. La temma digl nosch claustral impedescha de far diever digls stgazis zuppos.

22. La meuschna de Plam Seuter.

Ainta miez plam Seuter era ina granda meuschna crappa. Sin quella era in plaz, tgi vagneva me navanto igl unviern, i pudeva naiver tant sco
25 tgi leva, la naiv rantava mena la. Tot tgi carteva, tga la sea strign, tgi sea stgazis zuppòs e da tottas soarts. Antoarn lez taimp ani biàscho la voia da Muldain. Lezza stueva bi oir tras la meuschna. Nin tgi lastgeva tutgier aint la meuschna cugl zapeun. Finalmainsch an in pér omens curaschaivels tgavo antoarn la meuschna e mano la crappa d'in mam. Els an cato not.
30 Sco la voia era fitada, al banadi aint igl pader la voia. Igl unviern siseur el alleura er vagni navanto aint quel plaz. Blers maneschan, tgi sea propi sto strign la e tg'igl pader vescha fatsch svanoir quel tras la si benediztgeun.

23. Igl crapp gros.

Sen la veia da Salogf a Parsonz an ena distanza d'avent da Salogf
35 sacata dasperas la veia en crapp, uscheia numno crapp gros. Ved chel stat la detga, tgi giont da notg da Salogf a Parsons compari co en grond

om cun se ena tgapela largia e cumpogna igl viandant anfignen igls cunfegns digl teratori, madem gnont da Parsons a Salogf cumpari el agl viandant sen igls cunfegns e cumpogna chel anfignen igl numno crapp gross e lo scumpara igl om.

24. Igl crapp dellas diolas.

5

Tranter Salogf e Del sacata en grond crapp, grondeza d'ena mediocra tgesa, dividia an dus parts. Chel sanomna igl crapp dellas diolas. Chellas eran lò.

25. Igl crapp schiangier.

Avant ons passavigl biers zighiners tras la terra. Tots piglivan albiert 10 or la prada de Surava sot igl crapp schiangier. En'eda egl rivo lò ena gronda famiglia. Tranter totts sacatavla er anc la tatta e basatta de totts chels. Chella era ossa aber fitg viglia e dava gronda lavour e striour da piglier siva anavant ella cun els. Percheigl deian igls giouens tranter els: „La tatta lainsan ossa lascher anavos, ella è fitg viglia.“ Curt pansos 15 samettan els a tgavar lò ena fossa per ella. Cur tgi chella è stada fitada, peglian els nò la si vigletta, e giu ad aint cun ella bella veiva. Siva on els cuvert aint ella pulit cun terra e crappa, ed els en puspe samess sen viadi ed en ias anavant.

Da loura davent vignel chel crapp numno „igl crapp schiangier“. 20

Igls zighiners cuschinavan er lò. E da chegl dessigl darivar, tgi chel crapp è schi neir.

26. Igl crapp furo.

Tranter Vaz e Tucharans da la vart digl Schin vigl é in creppel, tgi vign numno igl Crapp furo. Quel tgi passa l'emprema iada sto bitschier 25 qua la donna viglia.

27. La bisetga.

Avant carschiva otra erva tgi ossa. Chella era schi bunga, tg'ins stueva munscher las vatgas er da mez de, e da mesa notg. Ena fantschela tgi geva savens a saltar la notg, smaladiva giu l'erva, tgi la stueva tras 30 chella adegna eir schi bot davent. Tras chegl ella chella erva satgeda ve, e crescha anc ossa angal setga. Gle la bisetga.

28. La speia.

Pi bot carschiva la speia gronda, scu ossa igl strom. Uscheia vevani pang ple tgi avonda, e capitava savens, tgi femnas pigliven en toc pang 35 per forber, schi en unfant veva fatg tschof.

Nussigner ò strufagea chegl, ò aber per amour digls unfants anc laschea creschar sesom ena speietta lunga scu en det.

29. La zearp da Lain.

Si Lain Schudem voi dasper igl ual da Tgioc er'ina zearp, tgi fascheva bogn ainten igl ual. Siua vignevla or dall'aua, bittava or igl toissi sin ina platta granda. In curascheus mat sea i scheu e viult antoarn la platta. 5 Siu' in ureala sea la zearp turnada or dall'aua e oida vitar la platta e vescha antschi a saltar antoarn la platta e ella schiblava ansatge sgarschaivel. Igl davos veschla piglio in saigl e sgulada el aria e siua seala sgulada a dretsch a dretsch scheu cugl tgò avant ed in pleunt sin la platta e restada caputta.

10

30. La hutscha cun dodasch purtscheals.

Ainten la Punteglia e ina hutscha cun dodasch purtscheals cun comas tscheccas. La notsch paschaint'ella igls purtscheals cun la palè digl lai. Punctualmaintsch allas dodasch da notsch statten igls purtscheals sin cumond dalla hutscha sin las comas davos e canten la canzeun digls poarzs. Quatras 15 tamainti els la gleut e la biestga, tga nin lestga passar la da notsch.

31. La vioula da Sblogs.

Er nivigl rachinto da sen l'alp da Sblogs, agl madem li, noua tg'igl pour luvrava, co ainten chell'alp era en giouen, tgi veva catter vatgas e mintg'èda, tgi el veva da caschear, schi nival se e catava, tgi glera tott mano, 20 fatg pantg e caschea tott sobar, lavo giù e fatg propa tott sobar ed an regla e tott mess puspè agl sis bung post, ed el saveva mai, tgi igl faschess ena schi ampernevla lavour. El è en'èda sto da gliunsch e spiono, tgi tgi vigna ainten igls sis albierts ed igl fetscha en schi grond sarvètsch. Cun grond sesmarvagler ol alloura via, tgi ena femna è nida, ò piglia la clav ed è 25 eida ainten tigia, fatg fi, sgarmo e caschea e lavo tott e mess an urden. Rivo pi manivel, schi ol via, tgi glera ena giouna prubabel selvadia; ma pero ena belà matta ed el ò lia neir aint tar ella. Ma pi spert scu la femna ò sentia, tgi glera ensatgi, schi ella fugeida e stada davent. Siva cartevel chel giouen: „Ossa vaia tott falo; ia vess duvia lascher. Chella 30 am fascheva en grond sarvetsch mintg'èda tgi veva da caschear, ed ossa turnla mai ple.“ Igl giouen ò chegl mai chinto cun nign e lotr'èda tg'el veva fatg se la cascheda ed è nia per cascher, er'igl scu avant tott gio fatg e fitto an regla. Ossa ol el penzo, scu el niss sulett de tgapar chella matta e veva adegna angal penziers scu neir de pudeir la tgapar e prubar de far 35 neir ella domesti scu otra gliout. Basta, penza è risca scu suonda: El cumpra treis o catter crugs digl pi ferm e bung vegn e meta ainten tigia sen ena carunga ed angal pac ainten ena cuppa leñ cun pang ed en sdong dasperas. Er vevall fatg far en per calzers novs e rento las curegias ansemen e laschea chellas enpo lung, tgi savess nir pruvo aint igls calzers sainza far

liber, ed ò mess er igls calzers dasper igl vegn e sto enpo da gliunsch e spiculo, cura tgi la matta vigna a cashear. Rivada e fatg la si lavour an regola, schi coura l'ò gia fitto a metter tutt an urden, olla via igl vegn e cun marveglieria e gronda cueida olla antschet a sager igl vegn ainten la cuppa. Chel pareva probabel bung, ed ella scheva tar saseza: „Ma chegl è taribel 5 bung“ e haveva bod ord la cuppa e bod or digl vaschel pi grond. Betg cunaschond la forsa digl vegn ò la giouna bavia siva igl sis gost ed era nida legra e cuntainta e finalmaintg olla via er igls calzers ed ò gia marveglieria digls pruvar aint, essend tge ella era cun pè niev. Lend aber dar igl ampren travatg ed essend enpo sturna ed anc las curegias rentadas ansemen, 10 e'lla dada per terra ve per tigia ed igl giouen, igl cal era rivo damanevel, tg'el pudeva zupadamaintg veir, tge tgi la matta faschess, è saglia ainten tigia a la tigneida a terra, liia mangs e peis cun souas e tutt sbrigier e leir morder della matta ò nizigia navot; el o betg largea ella. Passo igl stuarn e faschond igl giouen tutt bung cun ella, ò la giouna laschea sevolver tar 15 giudeza, tg'ella vigna a star cun el per adegna, sch'el seia prous e detta mai freidas, pertge schi spert scu ella vess da survagneir freidas, schi geila per adegna e turna mai ple. Fitg remarcabel ègl, tgi chella giouna selvadia è nida scu en oter cristgang, ed era ena femna lavurouosa e bunga, tgi glera betg da catar ena miglra. Igl giouen tigneiva ella scu fiss la si donna ed 20 ella igl giouen scu per igl sis om, e tutt geva schi bagn, tgi nign vess pudia givischier migler, e totts duas eran fitg cuntaints. Igl om pudeva eir davent per igls affars de tgesa e star magari davent emdas o taimps, la donna luvrava suletta igls fons e fascheva tutt chegl tgi glera da far. Igl meis de September èl igl om puspè ia an Italia per proveder scu igl solit tutt chegl, tg'els 25 duvraven igl anviern, tant speisa scu oter necessari, ed era sto davent otg deis.

L'ora era enpo betg tant ampernevla e smanatscheva scu less gio neir igl anviern. La fitg premurouosa e lavourouosa femna ò dublo las sis forsas tar la lavour e piglia aint tutt sot tetg la si raccolta, schigea igl 30 grang e tiffals navot madeir. Ma la bagn penzada femna scheva: „Migler uscheia, tgi navot.“ Coura tg'igl om è turno, el aber sto malcuntaint, essend igls fretgs betg madeirs ed el o smanatschea per la dar freidas. La femna e fugeida cun deir: „Ossa parigl, tgi te seias sasa da me“, ed el curiva siva per la far turnar, ma è mai sto bung de la tgapar. Cura tgi totts duas 35 eran curias anfignen ainten mez vall gronda, ò la donna do en gival e da gliunsch ò ensatgi do en oter gival. „Ossa turna angal“, scheva la donna, „chegl è igl gival digl mis ampren om ed ia sung betg ple per te.“

32. La viola ainten la fessa.

Ainten igl god digl Franc de Tinizung setignivan se d'en taimp violas. En om tgi fandeva lagna ò via en'èda egna de chellas. El veva gist do aint en cogn per fender en bloc gross e dei alla viola: „Te ist ferma, 5 vèa no e mossa la ti fermezza e prova, schi te ist bunga da sdrapar per mez chest lagn.“ La viola è nida no per prubar, e schi spert scu ella ò gia aint igls mangs ainten la fessa dat igl om egna cun la sicer e sigliainta or igl cogn, uscheia tgi la viola e restada traclada aint. Ella prova da nier libra, ma adumbatten! Igl om peglia dabot ansemen igls sies gaffens 10 per az far or digl pulver. Avant tg'el salontanescha ò la viola igl dumando scu tg'el vegia nom. El rasponda: „Mez“ e vo dabot per sies fatg. La viola ò plangia via aint tg'ella vigna betg libra della trapla suletta ed ò antschett a dar sbritgs mortals. An en pitschen mument èn en'antiera conduta violas stadas segl li ed on dumando alla disfurtinada: „Tgi o fatg 15 chella susiergia cun te?“ Ella rasponda: „Mez ò fatg.“ Sen chegl deian las otras, schi te ast fatg tez, schi sto aint,“ e von per sias fatg, laschont crappar la viola anganada plangia.

33. Las violas de Faller.

Ainten la vall Faller è en li cun ensatge pac got e chel nomn'ins 20 anc oz agl de igl got dellas violas. Ainten chel got setignevigl se gliout selvadi, igls cals vivevan cun engolar e magler biestga e gliout, tgi nivan sot las sis greflas. Chels cristgangs, tgi els pudevan tschiffar, nivan seros ainten tangas e cura tgi convigneva nivigl pi bot u pi tard mazos e magleas de chella gliout. Nign sefidava d'eir manivel da chel got sainza esser armo. 25 En'èda erigl duas femnas violas nidas da tgapar duas matatschs ed igls vevan seros ainten ena tanga ed essend chels anc pitschnets, levigl bagn igls paschentar, tgi nissan grass e gronds. Egn, igl vigl, bargiva quasi adegna e stains necr grass nivigl igls pors matatschs pi maiers. En de onigl igls matatschs sentia, tgi la viglia dellas violas ò detg cun lotra: 30 „Chels duas grass vignigl betg e i fashagn migler agls mazar.“ Dantand tgi la giouna era puspè eida sen tgatscha per tschiffar ensatge, ò la viglia detg agls mats: „Ni cumè, lagn eir or a suglegl ed ia sto vurdar, tge vegias betg se plugls. La viglia aber veva piglia cun ella ena cuntgidela e siva dad esser a suglegl, olla setschento, mess la cuntgidela dasper ella e detg ad 35 en matt, de lascher vurdar, schi el vegia plugls segl tgea. Dantand ò loter bagn penzo matatsch tgapo la cuntgidela, sainza tgi la viglia vess s'andubito de mal ed o tratg giu per la testa alla viglia, e chella è restada scupada. Alloura ol detg agl pitschen: „Ossa fugiagn tant scu pudagn.“

Igls duas pors matatschs en alloura fugias cun gronda furtegna or e

se digls pros de Sblogs e cato lù en om, tgi luvrava cun fagn, essend tgi gl'era igl meis de Fanadour. Igls pors mats on ruia agl om de lecr per amour de Dia igls zupar aint igl fagn, tgi els seian stos tgapos dellas vioulas ed an chest mument nias da fugeir; el duess aber igls zupar dalunga, aschiglio reivigl franc ensatgi puspé agls tgapar ed alloura vignigl mazos. 5 Igl pour veva gio fatg ansemen ena gronda parteida fagn ed ò zupo igls duas matatschs aint sot ena runga fagn e luvrava anavant scu fiss navot. Anetgamaintg ol via tgi curiva ena femna or digl got da Faller, niva se tar el e dumondava, sch'el vegia betg via duas matatschs. „Na“, rasponda igl pour, „ia va via nign“. La vioula, la cala era cun la viglia scupada, 10 era turnada della tgatscha e vasont la viglia mazada ò prubabel schon penzo, tg'igls mats vegian la scupada ed ella desaparada dumondava agl pour, sch'el lascha tschertger co ainten chel fagn: „Te post tschertger dapertot oter tgi ainten chella runga lù, pertga cò vaia aint tott igl mis damagler ed igl mis urden“, rasponda igl pour. Schi te tocas aber chella runga, 15 schi lascha liber igl mis tgang, tgi è co rento, ad fatsch tgapar e chel vign ad scarpar àn tocs. La vioula tott desaparada ò entschet a bitar anturn igl fagn e betg catont olla siva entschet a leir disfar er la runga, tg'igl pour veva scumando. Ma igl pour ò laschea liber igl tgang, igl cal sgargneva gio per tgapar la vioula ed igl pour ò cumondo agl tgang: „tgapa e scarpla 20 an tocs.“ La vioula ò fugeida ed igl tgang siva ed èn mai turnos ple, ni igl tgang, ni la vioula, ed igls pors matatschs on alloura chinto cuagl pour la si schort, scu gl'era passo cun els.

34. Igl om da Canius.

In beal sche de stad, passa dasper igl bot de Canius or ina scheuna, 25 prudenta matta. Ella vesa sin igl bot in om en leung tallar; si fatscha era stgira, ses igls sbrinzlavan. Entorn el eran da totas sorts vaschealas d'or e d'arschient. Igl om mossa alla matta de vegnir e piglier posses de quella roba. La matta e crudada en tema e schnaveur, fuschia tant sco ella pudeva anavos en vischnanca, fa partizipaivel omans e scheuans della tgosa succedoida. 30 Quels van curascheusamaintsch soi tier igl bot da Canius, vesan e sainten nin om ed observan ninas preziesadats.

35. Igl om da Lunat.

A Lunat sur la vischnanca da Lain vesev'in pi bot bain savens de measa notsch, cunzont schis de viselgias e quattertainpras, a comparoir 35 anetschamaintsch sco soi ed ord la tearra in cavalier sin in superbi selvadi tgaval nair e cavalcar tras Lain e schuper Curtschin entochen tigl bot Caschlieun a Nivagl tot en fia e fioma en nunschetscha spertadat. A Nivagl

svaneva igl cavalier, sco sch'el e tgaval fundassen en la teara. Quel cavalier era igl spiert d'oin dils bareuns, tgi veva de penar qua per sis tyranojas comessas.

36. Igl casti sen la motta de Valac.

5 Dafora Salogf dess esser sto pi bot en casti sen la motta de Valac. En tgorer de Salogf geva en'eda cun sias tgoras tras la motta de Valac. Rivont sesom, vei el dus baclenis de fagn curelos cun nitscholas. El peglia las casatgas plaguas e corra siva las tgoras. Rivont sen igl got, vot igl tgorer dabot morder ainten las nitscholas, aber, o miracla, las nitscholas
10 en semidadas an maranghins. El corra anavos tar igls baclenis per piglier anc ple. Aber navot era ple co. Igls baclenis cun las nitscholas eran svanias.

37. La dunschella della motta de Valac.

Ena femna da Salogf geva or igl got sur la Motta de Valac per
15 lenna. Anetgamantg vign ella transportada ena gronda alteza a dretg se sur igl casti e puspe sbassada sen terra. Ossa stat ena bella dunschella dasper ella e dei: „Ia vi far te ventirevla, ma betg ancuntar la ti voluntat. Te stoss fundar cun me l'altezia digl casti. Chegl stat an mia pussanza. Lo secatta igl amprem isch de fer, igl cal nign po arveir ni entrar. Anfignen
20 co stost te neir cun me. Alloura stost te neir cun me e anc fundar en'eda l'altezia digl casti e l'ò secatta igl second isch de fer. Vot te far chegl, schi pos te piglier l'ò tott, chegl tgi ties cor giaveischa.“ Ellas foudran anetgamantg ansemen anfignen igl amprem isch de fer. Ma ossa banduna la povra femnetta igl curasch. Ella turna anavos ed ò uscheia
25 pitia navot digl mal, ma n'è betg nida partizipevla digls scazis digl casti de Valac.

38. Las nitscholas da Padnal.

I vign rachinto, tgi ena femna de Murmarera era nida da Casti e veva da passar damanevel della ruigna de Padnal ve per rivar a tgesa.
30 Gl'era la seira de cler gliga, e la femna vurdava sen chella miraglia spionond. Dantand veza ella ena massa nitscholas rasadas or sen baclenis. Ella amplanescha las sis gaglioffas per purtar lis sias pitschens enpo nitscholas. Dantand sametta ella sen veia cunter tgesa e rivont l'ò, lev'ella piglier or las nitscholas, ma stagl las nitscholas vev'ella las gaglioffas
35 plagn maranghins. Ella o pudia cumprar en pro cun chegl. Chel vign anc ossa numno *igl pro dellas nitscholas*.

39. Igl buc de la Tor.

Vi la Tor seia sutaro ena tgascha cun aint maranghins. Mintga notg parat à las dodesch coupargl en s. h. buc cun la tgascha maranghins
40 meaz igl Plang de Tor.

40. L'avagna d'or.

De Nadal notg ins po veir ena avagna d'or, la chala e sot terra e sestenda della Gruba agl Piz Scaletta.

41. La signaura de Belfort.

Ina saira tg'in om gueva soi da Surava per rivar a Brinzauls, schi 5
rivont damanevel digl tgasti de Belfort, ol vi sin quel ina signaura ad
alv, tgi mussava de gnoir soi, aber igl om o piglea la voia sot igls pais
e fusi tant scu lo pudi.

42. Igl scazi da Vazarauls.

A Vazarauls stat anc ossa ina grossa miraglia, la quala dat pardeza 10
d'in grond tgeasamaint. Qua era avant taimps la tgeasa da scola cantonala.
Schon igl nom la tgeasa sculara dat na, tgi saia sto quigl. In'eada
eran duas matatschs lo dasperas, tgi partgiraven la biastga. Oin soi li
loter: „Via na, qua e in boc tgi stat sin in begl.“ Loter vign na e cun
vair chel boc, o el antschi a tamair ed en fuis totts duas digls mots 15
ora soi dond braiz. In om vigl cora natiers, tg'el saveva betg, tge tgi
pudess easar capito, ma rivont sigl lia era igl boc betg ple lo, scu igl
begl ear betg.

I vign sustigni, sch'els vessan mess in fazial u ina tgapeala sigl
begl, vessan els tgato scazis. 20

43. Igl vitg sfundro.

A Savognin era en pour, tgi arava cun sies bov sies èr. Anetgamantg
sfondra igl bov ed angal cun gronda fadeia reussescha agl pour de trer
ora se igl bov. El interquera cun blers omans igl li ed i cattan chint cun
ena lanscha de fer, tgi gl'era en tgamegn. I von anavant cun igl crieg 25
e turnont lotra eda fissan els mai stos bungs ple de cattar la rosna. I òn
concludia, tgi sot co stoptga essar sto pi bot en vitg. Las tgaplotts sur
Savognin inditgeschan, tgi pi bot seia nia giu co bovas e curelo aint igl
vitg. Anc oz agl de statan co chellas tgaplotts, per tigneir d'avent las
lavegnas e bovas de chella teissa sponda. Daple sur igl vitg so aber 30
nign rachintar.

44. Igl scazi da Splüdsch.

Da taimp vigl manava la veia digl punt grond da Furnatsch sanester
digl Ragn, damai aint dellas Bovas, e damanevel de Splüdsch geva la
veia ve da l'otra vard dell'ava. Gion de Marmels de Cresta passava en
de aint dellas Bovas. Mitschont igl igl ve sen la tor, vesa el gist sot 35
chella ena gronda porta da fier cun en cadanatsch. Essend la porta sarada,

vo el ve Spliatsch, en hof damanevel della tor, per gaffens e cun chels leva el darveir la porta e piglier or igl scazi. Turnond anavos catta el nign isch ple, schibagn tgi el saveva prezis, noua tgi chel sacattava.

45. Igl buc da Splüdatzsch.

5 Agls Mulegns mantgeva ena seira d'aton ad ena famiglia igl buc. En mattatsch da quendisch ons niva tarmess a tschartger chel. Finalmantg reiva el er se tar la tor Splüdatzsch, en lia noua tgi las tgoras dorman or gugent igl aton.

Co observ'el igl buc starnia sen ena gronda chista da fer cun en 10 matg clavs ainten buca. Tot clamar e sforz eran adumbaten, el era betg bung da rabatscher davent igl buc. Igl mat cloma agls Mulegns agit e rachinta tot. Ins era ferm perschuadia, tgi igl buc tgirava igl scazi, e blers sa fon se cunter la tor, betg per gidar davent igl buc, bagn aber per piglier ena bunga porziung digl scazi a tga. Rivos sen igl li cattan els 15 ni buc ni stgaffa fer, tot era svania.

46. Igls scazis da Splüdatzsch.

Gl'era ena clera seira d'aton, igl de de Sogn Giagl. Igl prer ed igl caloster de Sour eran er stos a purdananza a Beiva. La seira turnan els en po illuminos a tga. Sen igl viada discoran els sur dellas misergias 20 digl taimp. Igl caloster fo attend, gnond or della paleis da Murmarera, igl prer, sen igls scazis della tor Splüdatzsch. Tenor sies manaser pudessan chels esser schi gronds, tgi tot Surses vess avonda. Igl spiritual daclera d'esser bung de far compareir igl scazi, schi anavant scu igl caloster observa exactamantg chegl, tgi el cumonda. Igl nos omet è naturalmantg 25 ancletg, usche po el anc chesta seira davantar en retg om. Rivos sen igl li dasper la tor, scumonda igl prer tot discorer agl caloster; cass contrara seia sies ligier tot adumbaten. Igl caloster ampurmeta d'observar chegl exactamantg e daclera er, tgi el seia en om de curascha e tema navot. Co fo igl prer cun sies fist en rentg sen igl terratsch; peglia sies brevier 30 ord gaglioffa ed antscheva a liger. Sieva haveir ligia di e lung saint ins dagliunsch ainten igl terratsch canera. I pareva scu ensatgi tirgess cadagnas ve per la sulada. Igl fracasch niva ve e pi damanavel. Igl prer ligiva ve e pi spert, grossas borlas da suadetsch crudavan giud sia fatscha. Anetgamantg stat avant els igl diavel cun en satg, tgi cuntigniva igl scazi. 35 Igls sies igls sbrinzligivan fi ed el mussava ena terribla tscheira de gretta. Chegl era per noss caloster mengia bier ed el dat en bratg da tema. Cun chegl ansemen en diavel e scazi scumparias, sainza tg' igls noss dus posson piglier posses digl scazi.

47. La dunschealla de Nivagl.

Ina bealla dunschealla vestgida tot'en saida alva surcusoida cun or partgirava in beal sche da totas uvisas custaivladats, sco ina matta passava la a Nivagl. La dunschealla cloma la matta cun bealla miaivla veusch; ma quella resta stupoida e tema aschizont, tg'ella cora ad Alvaschain e 5 raquinta la igl cass. Quels vignan squasi tots sin igl lia per piglier posses digls stgazzis, ma vesen e sainten not.

48. Igl cavalier dalla val Mundasche.

Oin da Lain era i vi Dalvaschain a mattams. La damam d'avemaroia el turno an na. Sco'l roiva na Nivagl, vesa el in om nair, tgi vagneva 10 a zacalot sin in beal tgaval alv. Quel tgi era sto a tarmagl a bi daleunga cunaschi igl cavalier. Gl'era oin da Dal tranter Lain e Muldain. „Neua strign vas toi tot a fia e floma cun in tgaval alv?“ dumonda quel tgi e sto a tarmagl. Igl cavalier a raspondi: „Ti pover tamazi, angual betg va tant a mattams, geu son er i fitsch bler, parquigl stoa ossa cavalcar alla 15 val Mundasche.“

Piprest tg'igl matt e rivo si Zortan al santschi a tutgier sens spartschi. La gleut an schetsch ad el, tga tal e tal da Dal sea moart. Quel tal era igl cavalier, tg'el veva antupo schu Nivagl.

49. Hans Beeli da val Schameala seura.

20

Ina saira tard vign oin da val Schameala seura schu Sartons cun in per bos ed igl ses buab. Tot an in iada tgappa igl buab lis bos palla cheua e catscha els. Igl bab cumonda da laschiar oir plamet igls bos, ma el fà adoina anavant hi, hi. Sco tgi en stos scheu in toc, era igl buab tot suanto e flaivel, tg'al saveva betg oir ple. Sin la dumonda digl bab, 25 tge tga el vescha, al raspondi: „Jasas bab, as betg vi in cavalier sin in tgaval alv, tgi galoppava siua neus? Igl davos el cavalco dad'in tearm an loter e siua fundo aintan teara.“ Blera gleut an vi quel cavalier. I maneschan, tga quigl sea Hans Beeli, in grand signeur.

50. Igl pievel da noatg a Sour.

30

Gl'era igl de siva Sontga Catregna. Sen chel de faschev'in digl bagn pigls morts ainten la vischnanca de Sour. La seira mehti tard, coura tgi en omet vigl satirava or per eir a letg, en calschoul vev'el or, loter vev'el anc aint, santa el scu schi passass en'antiera prozestgung gliogt, tgi schessan rusari. El vo ve sen la fanestra e varda or e vei propi ena 35 gronda prozestgung gliogt, tgi schevan rusari. Tot chel pievel eran aber da chels, tgi eran schon morts, da chels tgi el veva anc cunaschia. Igl

di davos da tots vegia el anc via el, gist scu chegl tg'el era lo cun egn calschoul aint e loter or. An cuart taimp sesour sei' el alloura mort.

51. Igl pievel da noatg a Casti.

Gl'era igl taimp da curesma, aint igl cal taimp igl saltar e natiral-
5 mantg scumando. Sainza far stem da chel scumond von dus giouens da
Casti ansemen ena seira ainten ena tgesa privata, per saltar cun en per
mattas. Siva ena pintga ureala en els nias mulastos da ramors da con-
sentsg e agl madem taimp sainten els en curios schmuglem. Els on cato
per migler de sa far or digl pulver ed en fugias giu ed or tgesa.

10 Scu tgi els on cartia d'esser mitscheas sainza tgi ensatgi vegia via
els, on els antschet a givlar. Co sainten els della vart da Mon no er
a givlar.

Sminont tgi seia cumarats, on els en ureala givlo anavant e sur-
vagneven er trasor rasposta, anfignen tg'igls oters on tot an eгна calo se.
15 Co sainten els gist manevet dad els ena curiosa canera, ed els veien e
sainten ena gronda compagneia gliogt cun ena flotta musica. Tot surstos
en els ias d'ena vart e laschea passar chel zug gliogt, schibagn tgi els
on cartia da canoscher divears da chels, tgi eran tranter. La compagneia
è aber eida cun gronda sperteza siva els or, e svaneida faschond musica,
20 scu chegl tg'ella era neida.

52. La missua sen las aclas de Surava.

Sen las aclas da Surava gnevigl da taimp an taimp ena streia an
furma da tschuia. Ella rivava adegna per ve da mesa noatg. En'eda
en er igls omens, tgi eran se a pavar la biestga, stos enpo pi tard tgi igl
25 solit ed uscheia tgi gle rivo ve mesa noatg. Els saintan tott an en'eda
ena tscherta canera, e la tschuia, aber anc cun dodesch purscheals, niva
della val Gliezi aint a se. Ella vign anfignen avant tigia, derva igl isch
cugl grugn, ed e eida aint cun tot igls sias purscheals. Ella o suviro
totts chels, tgi eran liaint. Ma nign o detg navot e fatg navot ad ella.
30 Alloura e ella savioceta ed eida giu ed or danonder tgi ella era neida, e
siva ò nign vi ple ella.

53. La missua da Tinizung.

La missua da Tinizung leva adegna eir madretscha. Noua tgi
nascheva en unfant, schi sa offerevla da neir madretscha. Siva scu tgi
35 igls figliols e figliolas eran pi gronds, schi faschevla adegna neir els ad
amprender la dutregna tar ella.

En de è igl bab dad ena figliola ia a got e la mattatscha e ear
eida cun el. Scu tgi gl'e sto ve en' ureala dei igl bab alla si feglia: „I va

ena tarribla seit.“ Sen chegl dei la mattatascha: „Schi te vol beber latg, schi glez via schon far neir, aber ava sunga betg bunga.“ „Bung, bung“ dei igl bab, „schi fo angal neir latg, ia sa schon beber latg.“ La mattatscha vo alloura ve dasper ena tschitga e fo enzatge, e co egl anschiet a corer latg bi avonda. Igl bab dumonda ella, ma co tgi ella setga far chegl. „O 5 la mi madretscha ò musso“ dei la feglia. Igl bab e ia a tgesa dabot ed ò detg er li si mamma, tge bealla dutregna, tgi la madretscha vegia musso li feglia. E la madema dutregna vev'ella musso a tots igls figliols e figliolas.

Alloura oni fatg cunsegl, tge far per tgi vignan pi spert liberos da 10 chellas streias e striuns. Els on concludia da far mureir tots igls figliols e las figliolas della missnia entras taglier la avagna prinzipala e laschea corer or tot il sang.

54. La streia da Tagn.

Gl'era avant blears ons, scu tgi chels da Surava on scargea l'alp. 15 Els on er stuia passar tras Tagn cun chegl tgi l'alp e anc en toc davains aint a se. Co tot an egna egl sto co ena donna viglia ed ò vurdo tot la biestga. Ossa reivla nò tar ena gronda e bella trema. La viglia vò ve dasperas e streha chella e dei: „Chegl è ossa bagn en beal tier.“ La trema è aber crapada, avant tgi ella è stada a tgesa. Bi dalunga ò 20 la peal antschet a neir raplada, noua tgi la viglia veva tutgia aint, ed ella ò tgapo igl mal neir ed è sto fito.

55. Igl strign da Schudem voi.

Ina saira scheva in scheuen da Lain a tarmagl tar ina matta schu Zortan. La saira tard el turno anavos. Rivo si Lain Schudem voi vesa 25 el ina femna ainten in canteun. Piprest tga la femna veva vi igl nos scheuen, ella oida ainten in oter canteun. Uschoia ella oida ina troppa iadas pils canteuns antoarn, igl nos scheuen siu'ella, entochen el a cunaschi la femna. Bi daleunga stat la femna salda e guarda cun in per igls sigl nos scheuen, tga lez e prest do antoarn par spoira tema. La femna a 30 alleura schetsch ad el: „Scha ti vessas da schir or ad ansatgi tge tga ti veschas vi questa saira, scha vignas manizo, tga las gaglinas pon piclar soi.

56. Scrivant Ansgiera, tgi niva or digl Bogn.

Gl'era ena seira mehti tard, tgi scrivant Ansgiera da Surava niva 35 or digl Bogn. Scu tgi el è sto or circa meaz viadi, schi saint'el tot an en'eda betg gliunsch davent dad el ena gronda compagneia gliogt, tgi parevan de star fitg a legher. Chels givlavan e cantavan e tot en egna

saint' el er anc a clamar: „Eviva scrivant Ansgieri!“ El cloma anavos cun ferma vouch: „O zuffem igl mis tgiel totts ansemen.“ An chel mument comparigl ena antiera rotscha gliogt avant e dasper el. Ed el o cunaschia divers da chels, tgi eran tranter. Ed ena giouna vign or della rotscha e
 5 no tar el e dei: „Te post angraztger Dia, tgi te ast ainten culez chegl tgi te ast aint!“ El purtava igl scapulier. „Schiglio a te lessans dar zuffar igl tgiel, tgi te tignessas andamaint. Nous lessan manizar se te schi manedel, tgi' igls utschels digl loft pudessen magler se te.“ Siva enigl stoss puspe scumparias totts. Scrivant Ansgiera e rivo a tgesa tot tgi el
 10 saschnueva ed ò rachinto igl capito. Ma tge da chels tgi gl'era òl mai detg or.

57. Igl paster digls vadeals sen las aclas de Surava.

En matatsch da quatordesch onns da Surava era ena stad sen las aclas da Surava a tgiar igls vadeals. Ena seira ò el er raspo igls sias
 15 vadeals scu igl solit, fatg siva la si tschagna e siva samess a letg. Scu tgi glè sto, ve en' ureala, schi è el sadasdo, tgi glera paria ad el tg' el vegia santia a givlar. Ma taclond pi bagn, schi rievigl tot a forza e chegl betg gliunsch d'avent dad el. El cloma or aintigl stgeir della noatg, tgi tgi seia co. Ma el survign nigra risposta. El e puspe samess aintigl sias
 20 letg per durmeir. Pintg mument siva scumainzigl a reir puspe peis tgi mai. Igl matatsch ò alloura antschiè a tameir e siva ò el betg dastgea durmeir ple sen las aclas. El raspava mintga seira igls vadeals anfignen anturn igls albierts e siva niv' el angiu a durmeir. La dumang vev' el da far en viadi d' en' oura per rivar se. Aber tutegna faschev' el pi gugent
 25 chel, tgi durmeir lise.

58. Las streias sen l' alp de Surava.

Gl'era digl taimp, tgi Surava e Brinzouls furmavan anc angal egn cumeign. Ed uscheia vevni er la biestga sen la madem' alp. Ainten chels onns egl en' eda er sto aint scu signung en Cresta da Surava. Ve per
 30 mesa stad santevel el e l'otra fumeglia en grond taimp mintga noatg a reir, cantar e givlar lo anturn igls bargungs e la tigia. Igl signung saveva aber schon tge tgi chegl veva da muntar, pertge mintg' eda schev' el agls sias socis: „Ossa, ossa, sante puspe tschellas, dumang sarogl bagn puspe egn digls nos tiers crapo.“ E rechtig, mintga dumang siva catavigl
 35 enzanouas en tier crapo. Ena noatg erigl puspe liber igl baralot e tranter tot sainten igls fumegls ed igl signung a clamar: „Eviva maschel Andreia.“ Co dei puspe igl signung: „Ossa dumang sarogl bi prubabel puspe crapo en tier u loter da maschel Andreia.“ Lotra dumang mantgevia la pi beala vatga. Els en ias a tschartger ella, anfignen tgi on la cato, aber santalei

er ella futscha. Sen la crousch digl dies vasev'ins gist anc l'antiera palmamang, tgi la streia veva tutgia aint ella. Chella madema noatg onigl er santia or a Brinzouls ed er gist sen la madema oura a clamar: „Viva maschel Andreia!“ pertge, tgi chel era da Brinzouls. Cun betg calar dad eir biestga alla maloura, onigl fatg neir se igl signer Pader a banadeir 5 l'alp. Chel ò ligia ena grond' ureala or digl sias codesch, tgi igl suaditsch cureva giu per la fatscha. E da chel de davent onigl mai santia ple la noatg chella canera ed è er mai crapo ple biestga.

59. La stroia, tgi seva a Clavenna per las tschavolas.

Ina stroia metteva soi igl grass sur igl fia. Dantand tg' el gneva tgod, 10 seva ella speart a Clavenna per las tschavolas e rivava anc anavos avant tg' igl pantg era propi tgod.

60. La stroia, tgi mulscheva las vatgas de Peterelli.

Ina otra stroia era ainten stoiva e strubava bianavant in siaintamams. Ensatgi o dumando, tge tg' ella fetschi qua. Ella rasponda tot sainza 15 patersier, ella meulschi anc bain spert las vatgas digl Peterelli a Savognin, tgi e in grond toc davent.

61. Ina stroia a Tinizeun.

La stroia er' a schurnada tar in beun peur. In se vevani blier fain de culoir a tgiesa ed ainta l'acla. Ella seporscha de metter aint tot 20 suleta igl fain de l'acla ed ha tottavoia betg do tier, tg' ensatgi vignia cun ella. Igl peur ha tgappo suspet e va siua in' eura ier ainta l'acla. Lo stat el davos ina plaunta e varda an sies pro. Qua er' anc tot igl fain per terra e la femna era davos clavo e pussava. El traza: „Qua vi ier vurdar, co quegl va tiers.“ El sazoppa e resta lo anfoin saira. Tot an 25 oina stat la femna soi e fa in per segns cun la bratscha e sigl moment semetta igl fain en movimaint e se raspa solet en faner. Igl peur ha saviu avonda ed ha do aint la donna per stroia.

62. Igl faziel della stroia.

Ina povra donna viglia ha catto paun e tgaschiel en in faziel. Ella 30 ha emblido de sensinar avaint tgi cattar. Igl paun vesa ella sez maglio e do allis sies buobs. Quegl vesa faz navot, pertge vid paun, tgi Nassegner ha tant benediu ed alzo ord otra vivonda, possani betg far striegn. Igl tgaschiel vesa era faz navot. Ma igl faziel metta ella soi ad oina dellas sias buobettas e siua ina pintga urella brasa e plaunscha la pintga da 35 grondas daleurs vid igl culiez. Quel era tot inflammo e la buobetta vurdava

cun tema e snaveur tot curios antorn e seva: „Donna faz bua a moi.“
Igl faziel vesani bitto ainta fia.

63. La donna viglia e las moirettas.

Ina donna viglia stava an ina pintga baracca cun fanestras a bas.
5 La mataneglia pudeva vurdar da fanestra aint scu ella clomava las moirs.
Ella mateva voi miulas e clomava: „Moirettas, moirettas, gne na“ e schi gnevani.

64. Igl codischs digl striegn.

I vegn raschuno, tgi en enqual tgiesa vevani gronds e gross codischs
10 vigls per amprender e far striegn.

65. Duas biastgs aintan la madema tgadaina.

Aint igl uegl digl giuncar Amilcar tgataval igl fumegl mintga tant
duas biastgs aintan la madema tgadaina. Quigl li pareva curios ed el
saveva betg antaloir, co tgi quigl fess pussebal; erani tot las tgadainas
15 navot mengia largias per oin.

Ina dumang marvegl vignal puspe aintan uegl, par maunschar. Qua
vezal, tgi ina muia era sigl pantaun dad in'otra ed aintan la madema
tgadaina e tottas duas eran prest strangladas. El tgapa soi ina rabgia e
soi ina taribla malavearva: „Less bain, tg'igl diaval ta purtass, ti schmala-
20 doida coga; speza, a toi via mussar, nua tg'igl e teas pantaun“, e cun
quigl tgapal la fuartga d'uegl e cora voi par furar quella ain pigl tgigl
li muia, tgi tutgeva betg sin quel pantaun. Ma avant tg'el roiva dasperas,
croda la tgadaina e la muia e dalibarada. Bi an quel mument saintal
aint igl pro dafora oin, tgi rievà bi da crapar. Anfoin sisom digl sen
25 saglia igl fumegl or avant uegl par vurdar, tgi tgi quigl sea, ma el veza
gnoin dantuarn.

Igl fumegl o raschuno quigl cun in otar e lez o do igl cunsegl: „schi
capetta anc in'eada uschoia ausatge, schi va toi voi quietamainz sainza
soir malavearva e da in tarment schnez cugl teas cunti aintan in'ureglia
30 odar aintigl nas a quel biastg, tgi tocca betg sin quel pantaun“. Betg si
siva tgatta'l puspe trais biastgs sigl madem pantaun e duas aintan la
madema tgadaina. El fo tenor igl cunsegl da l'otar e vign da dar in
tarment schnez ad ina muia aintan in'ureglia. Bidalaunga croda la tgadaina
e las muias en daliberadas. Lotar se sev'igl abar antuarn ina donna cun
35 liea soi igl tgea. A quels tgi dumandavan, tge tg'ella vesa, sev'la, ella
vesa sa faiz mal cun rompar or collars setgs or dallas tgaglias. Igl fumegl
rieva, abar el o set navot par betg far gnoir aint ella.

Ina saira era igl madem fumegl auras da paschantar or igl pro davos igl clavo, tg'el saeva sau earva par paschantar, partge el veva malbundanztga fain. Tot an in' eada saintal in tchèart viars. El varda voi cauntar igl clavo e veza ina vatga, tgi era cugl entiar tgea or dad in barcaun d'uegl. In galant biastg vess mai pudi or cugl tgea or da quel barcaunet. Patar 5 davent la fotsch e piglear or igl cunti da satg e i burmainz anseman. Cun in per tarments sagls roiva el na dasper igl barcaun par dar in tagl aint igl nas a nudar quell' eada la stroia datschiart, el veva abar aint igl tgatsch amblido, tg'ins dastga betg soir malavearva e scu tg'el roiva dasper la vatga, toirl' anavos igl tgea sainza tgapar aint cullas coarnas. Igl schnez 10 el igl fumegl betg gni da dar.

66. Igl tschearf.

In meas bain ancunaschaint seva blear a tgatscha. In' eada veza el aintan in pro da cualm si Sursés in grond beal tschearf. Schibain tg'igl tschearf o usi diglea igl tgatschéadar, schi sasmuantav'el tutoina betg 15 davent digl lia. Quigl o pari curios li tgatschéadar, e lez o betg guisea da sisitar sigl tschearf. El e i pi maneval, ma igl tschearf vurdav' adoina sin el e sasmuantava betg. Finalmainz ol vi, tg'igl tschearf era ranto cun ina sauva vid in pal. Igl tschearf sasmuantava anc oss betg e o laschea gnoir igl tgatscheadar bi dasperas. Adoina vurdava igl tschearf 20 sin el cun da quels curios igls. Igl tgatscheadar e i voi dasperas igl tschearf ad o ampruo da far libar igl nauf dalla sauva. Ma quel nauf era faiz aint schi fiz, tg'el e betg sto baun d'igl far or. Parquigl ol piglea or igl seas cunti ad o taglea sau la sauva, ma betg taglea igl nauf. Strausch tgi la sauva e stada tagleada, ol igl tschearf piglea in sagl ad e curi su 25 pigl pro e su par ina val ad e scumpari, avant tg'igl tgatscheadar vigna da tschiffar la buis a sasitar el. Tot vilo clomal siva: „Schi va aint igl nom da Di.“ Quel tgatscheadar handlaseva ear cun biastga. Varsacants ons siva tgi gl'era suczadi quigl cugl tschearf egl capito, tgi el e i vi Promontogn a fiara par cumprar biastga. Soi sur Baivi veval da passar ina 30 paunt. Bi dasper quella paunt er' igl ina tgeasetta. Scu tgi el roiva tar quella tgeasa, schi li cloma siva ina dona viglia, da clamar aint igl turnar; ella vesa da soir ansatgé da grond' impurtanza. El o amprumess da clamar ad e i anavant. Silla fiara ol savi cumprar fiz bain varsacantas muias ad e allaura turno trasor patarzont, co tgi el savess far da passar la 35 tgeasa della viglia, sainza tg'ella igl veza, partge tg'el safidava betg tant bain da quella viglia; quella igliaddira li veva betg plaschi. Abar tot o nizisea navot. Schibain tg'el o ampruo da sazupar davos la biastga, igl o'lla la viglia dalaung diglea. Passar la paunt stueval; utró rivaval betg

sur igl ual voi. El o poi betg savi far otar tgi oir soi aintan tgeasa dalla viglia. Rivont sigl esch stoiva vezal qua mess sau maisa tot nobal e paresen in famos santar. La viglia o anvido aint el da samettar a maisa. Cun starmaint ol samess a maisa ad o antschiè o maglear. Seigl co tgi 5 viglia, maglear viglal, ol patarzea, partge da far ancauntar ol betg guiasa. La viglia o dalaung satgiart, tg'el stava qua cun curiosa cunzianztga, ad o parquigl dalaung set dad anval easar quiet; ella sea dabetta blear ad el. El saveva quigl betg antaloir, partge tgi el saveva betg saragordar da l'avair vi anzanauas avant. Sin quigl fòlla libar igl seas fazial da culiaz 10 e toira soi ad or ina sauva cun aint in tarment nauf e soi: Taragoardast betg da quella sauva qua? Varda, quel tschearf, tgi ti ast dalibaro, quel eada sigl cualm, er'i. I era gnoida farmada lo dad ina stroia. An quel mument, tgi ti ast clamo siva li tschearf: „va aint igl nom da Di!“ saun'i gnoida daliberada digl strign. Ma la coarda stoi adoina purtar ainta culiaz, 15 parquigl tgi ti ast lez eada betg taglea tras igl nauf. Ossa angraztgi a toi fiz parquigl tgi ti mi ast dalibaro. Mintg'eada tgi ti passast qua, schi cloma, partge i ve a toi dad angraztgear la mi dalibaraztgaun“. Da qua danvoi el mai passo sainza clamar e mintg'eada el gni tracto cun in bun past.

20 67. Antras igl strign aintan la rusnera.

Gl'era avant ons, uschoia ruschanava in fuarman barmoir, digl taimp, tg'i manava fuar cun in tscheart Abraham. Naus eran fiz buns amois, scu frars. Parquigl sevans adoin'anseman. Darar tgi nus sabandunavan. In'eada vainsan usi da far igl „fuarn“ anseman e naus vain samess 25 anseman sin viadi. In toc sauni sto cuagl Abraham anseman sigl seas tgear. Igls meas tgavals sevan ordavant. Avant tgi rivar sin in stiart sauni i sau digl seas tgear e curi siva lis meas tgavals, tgi eran schon rivos voi in bun toc avant. I ve samess sigl meas tgear, e cartont, tg'igl Abraham vigna siva plangsi, vea betg vurdo pi anavant siv'el. Uschoia 30 sauni rivo aintan l'amprema vischnanca da l'otar mang digl cualm la saira uschoia trantar stgoir a clér. — I ve piglea plangmi or sot igls meas quatar tgavals — i veva duas schimals a duas broins — e mess els an stalla. Igl Abraham vess dantant stui eassar na, ma el rivava mai. I ve antschiat a ma far aint, tgi savess eassar do aint ansatge cun el e ve clamo anseman 35 in tröp omans cun litearnas. Da lez taimp fess sto risco dad oir angual in om sulet da noaz si pigl cualm. Igls omans dalla vischnanca lo sandubitavan schon, tgi savess eassar capito ansatge misteriaus cuagl Abraham, partge las stroias vevan lo ear schon surpiglea otars. Els on parquigl set, tgi nus viglian oir antocan quel lia, nutgi vessa banduno el. Scu tgi nus 40 roivan tar quel lia, dessi soir. Nus vain allaura samess sin voia. Scu tgi

nus eschan rivos sin quel lia, erani igls seas tgavals anc aint igl madem lia; igl Abraham era abar navot dantuarn. Allaura oni igls omans set a moi, tgi davess clamar igl meas amoi par nom. I ve faiz quigl schi dadot scu tgi ve pudi. Qua vainsan santi soi glaunsch aint igl got in viars por. Naus eschan oss is aintan la dirextgaun da quel viars. Rivos 5 soi in toc aint igl got, nana tgi gl'era anc ota naiv, vea stui clamar anc in'eada: „Abraham!“ Puspe vainsan santi igl madem viars, abar pi maneual. Cun gronda fadoia eschans is anavant e rivos aintan in pro cun ina grond'acla. Puspe mi oni faiz clamar, schi fiz scu tgi saun sto baun: „Abraham!“ e puspe vainsan santi la madema rasposta, quel viars, chest'eada 10 abar bi damaneual. Rivos dasper l'acla vea par la quarta geada clamo: „Abraham!“ E tge sgarschaur egl i a moi! La rasposta gneva or dall'acla. Rivont dasper igl esch d'uegl vasainsan a pizar or dalla rusnera dalla zoca las tgomas digl meas Abraham. Igl Abraham era gni strez aint par la rusnera ed era aint, tg'el pudeva ni anavant ni anavos; la fatscha veval 15 cuviart culla si tgapeala. Igls otars omans on dalaung antalez, co tgi quigl era. — Oin o allaura set da bass ansatge, scu tgi sch'el fases oraztgaun e siva eschans stos bauns da trer or igl Abraham or dalla si parschaun.

68. Igl giat nair.

Schu Zorten er'in grand giat nair, tgi cureva par las streglias entoarn 20 e scheva parfoin ainten igls avugls e stranglantava igls vadeals. Ina saira en tots da Zorten curis cun foartgas e sabels siua igl giat. Oin mat a pudi tgavar or in igl li giat. Siua da quigl el igl giat adoina sto svani. In mainz siua va igl mat vi Dalvaschain tar in om par vender ina tgora. Quel om veva ina fitsch beala donna, tgi era aber guertscha d'oin igl. La 25 donna a do da maglier li mat bler miglier tga dallas pi grandas purdanzas. Igl davos alla schintgischo ad el ina beala tschointa schant: „Toi as fatg a moi in grand survetsch.“ Igl mat aber saveva betg se ragoardar da quel survetsch. Scol e turno na Vaz leval metter antoarn la tschointa, ma el guiaschieva betg an oardan. Parquigl al panzo da metter antoarn 30 igl emprem ad in pegn. Schetsch e fatsch. Igl pegn a tot an in'ieda tgapo fia ed an in per minutas el sto ars.

69. Las cater viglias da Tinizung.

En viturin de Riom era sen viada tg'el turnava da Clavenna. Ainten igl passar Tinizung egl nia oar tottas catter rodas digl sias tgear ansemen. 35 El ò vurdo anturn ed ò via ena viglia, tgi rievà sen en barcung. Igl viturin saveva auopo manedel e fo curtas complimentas. El peglia or igl

sias bov e vò per sias fatg. Igl de siva, la dumang nivigl cater femnas viglias stirond la tgeargia se pigl bot, tignond or la glianga.

70. Igl giat neer a Salogf.

Ena streia veva az fatg an furma da giat e az rabaglea la sonda
5 seira ainten la tginada d'en retg puer per survagnir proviant per igl
de della dumengia. Madem'oura reiva la seira igl puer an tginada per
piglier tgeru per la dumengia e cata cò en tarment giat neer. Spert panso
peglia el en fesel e teira chel siva al giat e totga chel ainten igl tgea.
Loter de, la dumengia secatava ena femna cun liia se la testa avant
10 baselgia e niva giuditgia, tgi fis la streia stada la seira avant ainten
tginada digl puer retg.

71. Igls barlots.

Savenz vasev'ins giu'gl „Plang de Daneis“ u sen igls „Pros de
Burvagn“ gronds fis. Anturn chels vasevan tscherta gliout blearas per-
15 sungas saltond, givlond e faschond en laberign stermentous. Talas notgs
eran bler ouras de tema e sgarschour, purtond cun ellas burmantg adegna
svanteira e tribulaziung. D'ena tala notg vign rachinto:

Gl'era gl'anviern. Eua notg tranter las dodesch e l'egna santiv'ins
en terribel fracasch. Eua famiglia da Salouf, tgi abitava gist an fatscha
20 da Burvagn, observava da fanestra or ena spaventousa cleritat. La donna
leva e s'aproximescha alla fanestra per cuntentar sias marveglias.

An chel mument saint'ins avant tgombra en terribel fracasch ed agl
madem taimp igl bargeir d'en unfant. Spaventada e da tema tott persa
corra la donna dasper la tigna de sia mattetta da circa en onn, la cala
25 saveva anc betg eir sezza. Ma la tigna era veida. Cun igl clom: „Jesus
e Maria, ni an agid!“ saglia la femna ord tgombra e catta gl'unfantign
sen la sponda della stgela mez se e mez giu. Igl pi pitschen muvaint —,
ed igl unfant fis crudo dalla stgela giu e siramantg smardatgea. Davent
de chella notg e la mattetta, tg'era anfignen chella notg en unfant frisch e
30 sang, stada per veta duranta schirada e pora de spirt.

72. Igl giouen ed igl barlot.

En giouen de Cunter niva a Salogf a tarmagl tar ena matta. Giound
anturn las dodesch de notg a tgesa, reiv'el giu dels Trembels e sainta ena
ruschanada. I pareva tgi ples parsungas nissan ruschanond digl plang de
35 Daneis or. Per betg neir ancunaschia dellas parsungas, cartont tgi seia
gliout de Salouf, bandunga igl giouen la veia imperiala e chegl e sto per
el la candumna. Igl giouen e sto fermo segl lia. An nignas maniras ogl
lia reusseir ad el de rivar puspe sen veia. Pir agl mument, tgi a Salogf

resunavan igls sens digl Ave Mareia è igl giouen sto libero della pusanza digls baralotts. Igl giouen è davento an chella notg ord tema alv scu la neiv.

73. Igl strign da plam Seuter.

Ina femna da Muldain leva oir ina damam bot vi Zorten tigl pader per piglier panatienzta. Sco ella era prest vi plam Seuter, alla santschi 5 a dar las dodasch vin baselgia. Ella leva turnar anavos, partge ella veva carti tgi sea las tschentg. Sco ella leva savolver erla la voia bi emplanoida da omens e femnas an fia. Ella a cunaschi tot las parseunas. Par tema ella la femna curoida ancheunter Zorten. Quellas stroias an fia veschan clamo siua ad ella: „Scha ti schis, tgi tga ti as vi qua da measa notsch, 10 scha vignas manizada schi foin, tga meang igls utscheals pon piclar soi la ti tgearn.“

74. Igl baralot digl bot Ruanatsch grand.

1. Fitsch malsir era igl baralot digl bot Ruanatsch grand. Lez stava betg adoina angual ainten igl madem lia, el scheva siua li gleut. Igl Pader 15 Tumasch era er i vi Muldain. Sco el e turno an nà, al er vi igl baralot vigl bot Ruanatsch, tgi vigneua siua ad el. Pader Tumasch a antschie a glischer igl brevier per refusar igl baralot. Ma lez vagneua adoina anavant. Igl davos al igl Pader antschie a glischer cun totta foarza e schi speart sco pussebel, tg'al e vagni da refusar e far svanoir igl baralot. 20

2. Oin da Muldain era vagni na Zorten cun in bov. V'igl bot Ruanatsch el igl bov sto salda. Quel da Muldain a tot anieda santschi in rumpanem ed in cantem. El a gurdo antoarn e vi igl baralot an tottas caleurs, tgi saltava sin in crap.

3. Igl bov leva betg oir anavant. Qua schev'igl om: „Ainten igl 25 deutsch nom banadi va igl mes bovet!“ Ma igl bov va betg pass. Qua dolza igl om la veusch e schi: „Scha ti vol betg oir en nom da Di, scha va en nom digl diavel, ti schmaladoida pitana!“ Sin quigl peglia igl bov in detsch sagl e va tot a fia e flomma. Rivo vi Zorten a igl om cato igl ses bov stain crapo. 30

75. La zearp da Spoarz.

Dafor Spoarz dafora er'in crap fitsch grand. Sch'ins passava la cun vatgas, scha saglevi or ina zearp fitsch granda e tatava las vatgas. Sin'in'aura eran las vatgas tottas crappadas. La gleut dils cuolms suraint vevan ina sgarschavla tema dalla zearp. In om tgi era sto an survetsch tigl Franzos 35 veva blera curascha ed in grand sabel. El a piglio igl sabel ed e i schu tar igl crapp grand cun ina vatga. La zearp e vagnida or, igl om dat

siseur cugl sabel, tga la zearp e oida parmiez. Las duas parts dalla zearp faschevan spergaments sgarschaivels. Siua el igl om i schu Muldain tar si onda. Schu Muldain tutgievi sens spartschi. Sin la dumonda, tgi tgi sea moart, ani schetsch ad el, tga la si onda sea oida schu per stgielas e 5 dada beala per miez e restada moarta.

76. Igl pieteus pader da Solas.

Vi Solas Seura era in fitsch pieteus pader. Da Nadal eral vagni na Vaz cugl antier pievelet da Solas par tadlar las funczieuns da Nadal notsch. Angual la Maribarbla da Solas, tgi veva unfants pigns, era stada chivoi. 10 Da measa notsch, neua tg'igl pader als da Solas vevan destino de star vi Vaz la notsch e betg turnar anvoi, alla la Maribarbla dantant tg'igl pader glischeva messa vi Vaz, santschi davant la si tgiesa in rumpanem ed in cantem sgarschaivel. La povra Maribarbla era en sgarschaivlas temas. Igl pieteus beun pader a savi bi da measa messa tot quigl, tgi era davanto 15 vi Solas. Siua messa al rimno igl pader quels da Solas ed e i anvoi. Tots tgi levan savair partge, ma el a betg schetsch. Sco i en rivos voi, al cumando igl pader a tots da taschair e el a clamo la Maribarbla. Lezza a cunaschi la veusch digl pader ed e vagnida par davroir. Alva sco la moart ella dada ainten bratsch li pader.

20

77. La zerp da Barnagn.

En om de Salogf geva taimp d'anviern a Sovagnin a pavlar or sies mouel, elsend tg'el veva lò fons a tschains. Midoud uigl stuev'el 35 passar cun sies mouel dasper igl crapp de Barnagn. Passond siva chel or, sa ruschnava mintg'eda ena grossa lunga zerp notiers, la cala stranglava 25 igl pi bel toc ord igl mouel. En per gedas è igl omet sto surpiglia talmantg de tema e snavour, tg'el no savia far navot ancunter la zerp. Ma finalmantg era la maseira tutteguna plagna. Tar la proxima midada s'armescha el cun ena gita zappa. Rivond la zerp puspe segl lia, la meira gl'omet ena tala freida digl des giu, tg'ella vo per mez. Loter de 30 tutgiva a Tinizung bagn marvegl sens de morts. Eguna dellas missuias vev'ins catto an letg cun rot igl des. Tenor manager general era tala la zerp de Barnagn.

78. Igl giat dellas Punts.

En'eda tg'omens de Surses sa cattavan cun igls bovs sen viada per 35 eir alla Vaclegna per vegu, reivan els anfignen las Punts.

Tott an egna saglia en giat neir tranter las tgomas dellas manadeiras, uscheia tgi chellas na levan far ple pass. Ins ò ampruvo de sfugentar igl giat, ma adumbaten. Egn digls vituregns davainta malpaztgains

e teira cun totta forza la giaschla cunter igl giat. Cun rot ena tgoma resta chel anavos sen veia. Ena missuia de Tinizung o tal de rot ena tgoma.

79. La streia de Tinizung.

A Tinizung era en onn ena golp, tgi caschunava notg per notg grond donn agls vaschegns da lù. Dus catscheders on fatg igl plan de metter 5 den mang chella. Ossa sen chel intent onigl sa coloco durant las notgs an ena tgesetta, tgi sa catta anc oz agl de ainten las Punts trantar Tinizung e Rofna. Bleras notgs vevan els gia nign cletg. La golp niva seira per seira sen la zepla. Mai er'ins aber egl cass de fireir chella. Ins o antschet a supponer, tgi seia striign. Egn dilgs catscheders e nia segl 10 partratg de metter tscheira pascala sen igl cot della fisa.

Usche preparos fonigl igls catscheders puspe guardia. La golp reiva sen igl lia solit. Igl catscheder meira, sagetta e tocca la golp, pero betg mortalmantg. La golp fireida az po far or digl pulver, pigliond la direcziung cunter Tinizung, laschond anavos tras e tras igls fastetgs de sanc.

Lotra dumang bagn marvegl e nia dapertott ancunaschaint, tgi la 15 sminada golp era an verdat ena missuia de Tinizung. Egna de chellas era moribunda ed ins cattava ved igl sies corp igls crudels, tgi la vevan blesso durant la notg.

80. Co glion mess ve la missuia de Tinizung.

Scu tgi la dertgira niva ansemen per far gisteia cun la missuia, 20 schi savev'ella mintg'eda samidar, tgi rastava adegna angal ena scoua setga. Ella aber era davos pegna, tg'ella rievà tant scu la pudeva. Agl Landvogt Tieni da Casti e chegl aber nia mengia sasgevel e l'amprema geda, tgi el o la veisa, saglia el ve e tgapa ella cun deir: „Ainten nom de Dia, tgap'ia te percheigl, tgi te ist“. Alloura olla stuia star scu 25 chegl tgi ella era. Plagn sen e greta dei ella: „Schi chel smaladia slungania da Casti fiss betg sto, schi vessas me mai pudia ple. Avant la dertgira ò ella alloura er confesso, tgi ellas nivan no las aclas da Surava, partge lo vevan ellas igl sias prinzipal barlot. Ed ellas faschevan lo favetta e niva en caschlet per egna. 30

Ella, la missuia, onigl alloura mess ve della furtga segl casti da Riom.

81. Barbletta missuia.

Barbletta missuia sadava oar per ena mongia e pertava ena rassa alva, la quala pandeva tenor regurdientscha de signour Baltisar Mareischen, feigl digl salter vigl, aunc anturn igl onn 1840 ainten igl casti de Riom. 35 Sot chest habit gev'ella ear an Surselva ed e rivada anfignen Muster per

eir a perdung. Anstagl eir lo tagl survetsch divin e la missuia stada sen porta baselgia cun vinct se la rassa ed igl des cunter igl altar.

En student, tgi veva observo chegl, o fatg saveir agl avat. Chel o scretg agl farrer de l'inizung ed uscheia egl nia instrado l'arrestatzung 5 ed igl process cunter Barbletta missuia.

Dantant tgi vevan parmangs de tgirlar ella, seia rivo pader Pulogn e veia detg: „Ma tge lez far co, vous tgirlez gio angal ena scoua e la missuia è ainten en cantung, tg'ella fo beffas cun vous.“ Sencheigl dei ella: „Pulogn, Pulogn, te am ast la fatga, te ist en lader.“ Igl pader rasponda: 10 „Tge va ia angulo, tgi te deist uscheia?“ La missuia rasponda: „Te ast angulo fagn ord en tgamon e mes ainten las tias zoclas.“ „Chegl e veir, ma ia va ruia pigls morts dachel patrung sen chegl. En otra eda veg'ella clamo puspe: „Pulogn, Pulogn, te ast la fatga ed a madem taimp seia crapo igl tgang digl pader.

15

82. Igls scholars della scola neira.

Igls scholars della scola neira gevan ve Tor a tigneir las sias redundanzas. Lo niva vasia ainten en crepel en isch de fir cun se en reial plat.

Se la gruba vevan els ena meisa cun igls peccs an crousch cun se en pon de morts. Chella purtava scasis ad els. Els schevan, tgi Socr geia 20 en bovas.

83. L'avagna d'or ainten Crappa cotschna.

Segl territori de Surava egl ena fellsa, tgi vign numnada „Crappa cotschna“.

Avant blears, blears ons nivigl da gliunsch notiers en scolar della 25 scola neira. Mintg'on rivav'el segl madem de. El gieva ainta Crappa cotschna e meteiva en cup aint sot ena fessa della fellsa. El lascheva aber mai neir aint ensatgi cun el. Loter on, tgi el turnava, catav'el adegna igl cup plagn d'or. Maschel Uali, tar cal el steva adegna sur notg, era adegna se pigls igls per far mussar ad el chella avagna d'or. En'eda ò 30 el alloura detg: „Ea, loter on, scu tgi turn, pudez neir aint cun me.“

Maschel Uali salegrava schon sen loter on, ma el o pudia salegrar plang sia, igl scolar della scola neira e mai turno ple.

84. La zerp alva.

Sen en' alp nivigl taimp da stad fitg blearas zerps. Ni gliogt ni 35 biestga eran sieirs della veta. Igls pous de l' alp savevan betg, tge piglier a mang ple, els eran prest sfurzos de bandunar l'alp. En de reivigl en

scolar della scola neira. El ò er santia, tge misergia tgi vevan sen l'alp antras las zerps. Igl scolar ò alloura dumando, schi vegian mai via zerps alvas tranter chellas zerps. „Na“, deigl, „zerps alvas vainsan anc mai via.“ Ed era er nign, tgi veva via. „Mo schi glè betg zerps alvas, dei el, schi angal las otras vigl ia schon distrugier, aber vous stuez far chegl, 5 tgi ia camond.“ Tot tgi è sto fitg cuntaint de far e dar tot chegl, tg'el pratendeva, basta tgi els vignan libers de las zerps. El ò alloura cumando, tgi dessen purtar notiers lenna e far cun chella en grond rentg segl pro de l'alp, ed ainten mez chel metter en bloc, tgi el saptga star se an peis. Scu chegl è sto tot drizo, schi è el ia segl bloc an peis e cumando de 10 dar fi agl rentg. Ed el o antschit a sunar ena trumbetta cun en tung recent, tgi ins santeva gliunsch anturn. En pintg mument egl antschet a neir da tots igls mangs notiers da tottas sorts zerps. Tottas nivan cunter el e gievian aint igl fi ed ardevan.

Ossa parevigl, tgi fis notiers tottas, partge en mument erigl nia nignas ple. Tot an en'eda vei aber igl scolar della scola neira a neir den bot 15 giu er ena zerp alva cun terribla sperteza e gist cunter el. Plagn tema ed angoscha cloma el: „Ossa per me egl fitto.“ E la zerp e neida giu direct ad el tras igl brost, tgi el è anmediat sto mort. Da co davent onigl aber sen l'alp er mai via nignas zerps ple.

85. La vischnanca da Lavizung.

20

La vischnanca da Lavizung era situada visavi la preschainta vischnanca de Roffna, noua anc oz agl dè secatan spuras digls bietgs. La tgesa cumegn, numno la tgesa grisch, secatava davains vischnanca, noua las ruinas èn anc oz conservadas ple u mang. Roffna, igls Mulegns e Sour formavan ena vischnanca. Lavizung era solett ena vischnanca. I dovess 25 easser sto co anfignen igls Mulegns en gron lai, uscheia tgi per rivar de Savognin a Lavizung, stoveva neir marscho tras igl god de Roffna ainten la punt Gila e da lo anno senester a Lavizung. Per eir an Nagiadegna e Bergaglia geva la veia sur Flex, noua anc oz stat ena bagn isada sulada. Lavizung era en territori fitg fritgevel. Igls vigls rachintan, tgi igl fagn 30 de Lavizung stava à per cun igl rasdeiv de Tinizung. En'eda seia rivo giu agl tampratsch (nom vigl per quater tempras) de Nadal egna lavina a Lavizung. Se ainten la crepla ans vegia santia la vouch della streia de Savognin, tgi scheva: „Fo anc neir giu ple, metta sot tott.“ Ans santiva alloura an en oter li se ainten la crepla en'otra vouch della streia 35 de Tinizung, tgi scheva: „Ia poss betg far eir tott sotsoura.“ „Partge betg?“ dumonda la streia de Savognin. „Percheigl tgi chels de Lavizung on gicino igl tampratsch de Nadal“, era la rasposta della streia de Tini-

zung. Igl onn subsequent era la lavina anc betg svaneida. Ainten decurs della stad luava la neiv or e grondas massas avas curivan giu per las teissas spundas ancunter Lavizung. Grondas boas rompan or e mettan 5 an chel onn sot la vischnanca de Lavizung. La lenna digls bietgs ruinos secatta anc duvrada ainten igls bietgs della vischnanca de Roffna. Lavizung sez era vischnanca sen igl territori de barlott, strign etc.

86. Sur digl tutgier sains da Nadal—notg e da sonda da battan.

La baselgia de Riom era oriundamaintg la suletta baselgia an Surses. 10 Ella è la mamma de tottas las otras pleivs. Parchegl on ch'els da Riom da vigliamaintg annò igl dretg da tutgier igl ampren igls sains tar igl „Gloria in excelsis“ da sonda da battan ed igls sains da messa da Nadal—notg. Pi da vigl mattevan chels da Riom gronda peisa sen chel dretg, e tuslavan chi e lò mattatschamainta dellas otras vischnancas, schi chella veva 15 la gagliardeia da tutgier sains tar las numnadas funcziungs avant tgi els.

87. Sur digl casti de Marmorera.

Ainten igl casti de Marmorera habitavan pi da bot morders. Chels mazzavan e sblundargivan tots, tgi tgi passava sur Sett. Gliout da nobleztga niva tigneida an fermanza anfignen tgi la parantella la daliberava an sbur- 20 sont grossas somas daners. En'èda e rivo a Marmorera igl Cardinal Cinci cun la si suite. Andreia de Marmorera igl ò tgappo parschunier ed igl stratg se ainten igl sies casti. Chegl è nia ad ureglia agl barung Rudolf de Vaz. El è cumparia cun la si suldada ed ò tscharclo aint igl casti, per sfurzar uscheia Andreia de Marmorera da lascher liber igl Cardinal. 25 Ma chellas maseiras nizzigivan navot. Igls morders eran bagn provedias cun magliaretsch e tar ava pudevan els rivar sen ena veia suterrana. Fom e seit n'igls sfurzavan anc per dei betg d'az surdar. Parchegl ò igl Barung da Vaz—siva d'haveir gia tignia circumdo igl casti en bung taimp adumbattan—cumando a varsacants sultos dad eir se sur la creppa 30 tgi fo penla sur igl casti no, amplaneir lò en per satgs cun rascha, dar fi ad els ed igls schmerschar siva sur la parè giu, per far eir uscheia a fi igl casti. Faschond chegl ègl reuschia agl barung Rudolf da sottometter Andreia de Marmorera e sfurzar el da lascher liber igl Cardinal.

88. La fantscheala digl casti Belfort.

Gl'era digl taimp, tgi igls castelans rigevan anc en nossa vallada. Chels eran fitg noschs cun la puraglia. Ed els piglivan d'avent ad els gliogt e biestga gist scu plascheva. Uscheia onigl er fatg igls castelans

digl Belfort ena parmaveira cun en pour da Surava, tgi era or sen igl fons ad arar igl sias er. Co reiva tot an egna en castelan cun varsacants famegls e comonda a chels bi sainz'oter de piglier orsoura igls boys e manar chels segl casti. Gl'è aber betg sto avonda cun chegl, la feglia digl pour ò er auc stuia eir cun els. Rivada segl casti schi egl nia surdo 5 ad ella igl tigneir tgesa. Igls castelans faschevan aber adegna survigilar tot las portas e portals, per tgi ella vignia betg da fugeir. Ad ella aber faschev'igl gronda malavetta da veir igls sias giu Surava, tgi stuevan luvrar e murtirar ed ella pudeva betg gidar els. E percheigl stibgiva ella de e mintga de siva, scu tgi ella savess far, per neir liberada. En'èda 10 ve cunter igl atòn ò ella stuia cular blear pantg, natiral er da chel, tgi vevan piglia digls pours, scu tgi els on scargea l'alp. Chegl era gist en de, tgi totts igls castelans eran serimnos ansemen ainten sala, per discorer sur da tschertas tgosas. Ed els maglevan e havevan e stavan se fitg a legher. Co vign ad ella igl partratg da far eir a fi igl casti cun aint 15 totts igls castelans. Curt pansada vo ella ainten tgadafi e spetga anfignen tgi igl pantg ò antschiè a crescher aint'igl pariel. Alloura fo ella aint en taribel fi, tgi tot igl pantg ò antschiè ad eir suror e curia ve per la tgadafi e giu per stgela ed anmediat egl sto an fi e flomma. Pi spert tgi ella ò via tgi igl fi sarasava anavant, vo ella spert e peglia la letra 20 cun novs e patta chella or dad ena fanestra. Ed ella è alloura eida giu per chella. Scu tgi ella è stada giundem ò ella anc tratg davent la letra cun novs, per tgi nign possa forsa anc neir siva. Ella è alloura spertamantg neida giu cunter Surava. Stada giu en toc, savolv'ella anavos ed igl casti stava schon tot an flomas. Igls castelans en er totts rastos ainten 25 las flomas. Las ruignas digl casti Belfort en anc oz sidretg, e vign sustignia, tgi ainten chellas dess igl anc esser aint blears scazis.

89. Duno da Vaz.

Sco igl bareun Duno da Vaz sea mort, vesch'in schunschi in per bos, mess els sot igl tgear, cargio soi igl cadaver a Nivagl e laschea oir igls 30 bos, neua tgi veschan uli. Els sean is cun igl cadaver digl bareun a Vaz, e digls cuolms aint entochen Churwalda avand la clostra. La sea Duno suterro.

90. Igl tyran de Funtana cotschna.

I vign raquinto tg'in tyran de Funtana cotschna sur Zortan, tarmetteva 35 la purmavaira ses famegls a piglier igls bos digls peurs tgi aravan e menavan quels tier igl casti, per gudair la tgern de quels tiers.

91. La mureia a Savognin.

La mureia e nida a Savognin tutt anetg, ans sa betg, tge è sto igl mutecf. Igl davos è er mort igl caputschiner, siva seia mort betg schi blers ple.

5 Igl pivel o anpurmess de biagier en taimpel an anocr da Maria per tgi caless se la moreia, e schi spert scu glion mess igl fundamaint digl taimpel, e la moreia tot an en colp calada se.

92. La mureia a Salogf.

Igl on della mureia saltavigl ainten ena tgesa mats e matangs dantant
10 scu passavan cun ena bara ded egn, tgi era mort della mureia. Per marglias vegl davert igls barcungs de chella stanza, noua tgi saltavan e vurdo, e la mureia seia nida aint da fanestra e chels tgi saltavan en morts totts.

Avant la mureia existeva la vischnanca da Salouf a Del, noua tgi
15 lo exista ossa angal en hof.

93. La mureia a Flex.

Flex era abito de treis famiglias: Jeghers, Marks e Grischs. Siva la mureia en nias giu ed on abito Sour. Anc ossa cata ins igls tscheps - à la viglia de chellas treis famiglias ainten santiara.

20 Igl on della mureia era en tgi veva en canel langa. Set onns siva o la si donna sfatg giu igl canel langa e fatg caltschouls e siva chegl o la mureia sa raso danovamaintg.

94. La boda a Vaz.

Dal taimp della boda u muroia sean restos anavos a Vaz angual igls
25 representants de dodasch schlattas. Da quellas en pi tard in per mortas or. Bleras otras en siva vegnidas natiers. Oss en qua circa trainta schlattas.

95. La boda e Lantsch.

La boda o burmainz faiz muroir or l'antiara vischnanca. Quels tgi tgapavan la malsogna, antschavevan a sturnidar. Scu tgi igls otars da
30 tgeasa sacurschevan quigl, anvidavan els la tgandaila, farmavan ella vi dalla paré e sevan: „Di ta soida, naus pudain betg ple sidar.“ Siva bandunavani igl malsang. Avant tgi la tgandaila era arsa sau, era igl malsang schon ina bara. Uschoia speart faseva quella malsogna.

96. La mureia gronda a Castl.

35 Igl onn della mureia gronda seia en nossa vischnanca resto en veta angal ena femna Bevelaqua de nom. Tala seia fugeida della gliout en

vischnanca egl got, tgi senomna Sot crapp pisch. Lo vegia ella sitigni se e sevivinto cun ervas e rieischs per meis ora. Turnada en vischnanca o ella cato nign vivent, tutt era mort ora.

97. L'anzagna.

Cura tgi la boda ò antschett as derasar pi da tschiert ainten la nosssa 5
val è la plé part della gliout fugida segls ôts, noua tg'ins sperava d'az
pudeir preservar pi tguntsch. A l'inizung eran rastos anavos an vischnanca
angal igls malsangs e chels pi vigls, tgi davan rughel agls ampestos e
faschevan, schi dei scu els eran bungs, igl pang per igls sies tg'abitavan
sen las aclas. Per betg nir an contact cun igls sangs ed ampestar er las 10
famiglias e parsungas tgi vevan tschartgea salvamaint sen igls ôts, purtavan
chels tg'eran rastos anavos an vischnanca mintga mardé pang ed oter
magliaretsch anfignen sen igl liia, tgi è nia numno seglsuainter l'anzagna.
Anfignen lò rivavigl giu da notg chels dellas aclas. Cattavan els a cò
nign satg cun sé la sia noda d'tga, schi erigl chegl igl segn u l'anzagna, 15
tg'igls sies giun vischnanca seian malmalsangs u giò morts.

98. Plurs.

Gl'era digl taimp, tgi gl'era anc betg stradungs. I niva tot mano
anturn cugls tgavals da soma. En om stava cugls sias dodesch tgavals
adegna a Plurs sur noatg. Ena seira aber e igl sias tgaval della brunsigna 20
passo siva or e igls oters siva, tgi el e betg sto bung da farmar els.
Schiglio stavni adegna sez farmos avant igl sias li. Per siva meaz viadi
o el suatia igls tgavals.

Chegl de erigl sto a Plurs ena grondiousa nozza. Per far anc pi
grondious vevigl cuschino tot cun scorsa canella. 25

La seira da chel madem de erigl nia en viglet e dumando tgesa
per tgesa da star sur noatg. Nign o aber li tigneir el. Alloura el ia anc
ainten la pi davosa tgesetta. Co erigl aint angal en om ed ena donneta,
vigls e povers. Chels on, aber betg scu chegl tgi els vessan lia, laschea
star el. E sen la dumonda, schi els vessan betg ensatge damagler, dei 30
la viglietta: „Schi gusta en cupegn latg tgora ed enpo pang neir, schi
chegl via gugent dar, oter vaia franc navot.“ Scu tgi gle sto ve ena
ureala, schi ol detg, ossa stoptg'el eir. Igls dus vigls levan aber betg
lascher. Gle aber nizigia navot, el e lavo se ed ja, el vegia anc da far
en lung viadi. 35

Scu tgi gle sto ve en'urela, schi ogl antschiè a plover e neir mal-
stampro. Igls vigls on tamia ed en sames an schanuglias e fatg oratzung.
Tot an egna oni vi e santi a neir ena gronda bova noagiu cunter la

vischnanca. All'antschatta erigl en grond, grond crap e sen chel an peis chest vigl, tgi els levan laschear star sur noatg. El è nia giu anfignen dasper la si tgesa e mess chel crap scu vuar, tgi glioter e tot passo anavant e curviert aint l'antiera vischnanca aschi fitg, tgi passava se bi 5 angal igl piz digl clutger. Angal chella suletta tgesa è rastada sidretg e sainza don.

99. Co quels da Mot en vagni da priedi.

Quels da Mot vevan igl usit ded oir mintg'on igls 22 de Fanadeur a Stiervi cun las creuschs. In'jeda avand 500 oñs an els er fatsch quella 10 processieun tenor usit. Da Mot a Stiervi han els purto la creusch. Sin igl retorn han els bito la creusch della Val Mot scheu e Mot ha sedeclero ded esser da la davent da priedi.

100. Igl Nussigner trect da Salouf.

Ainten igl carner da Salouf sa catta en ordanara grond cruzafetg 15 cun en Nussigner trect. I vign rachinto: Digl taimp della reforma era a Salouf en prér cun famiglia. El veva seat unfants. Per obtigneir l'absolaziung digls sies putgeas ò el stuia eir a Roma tar igl Papa. Chel igl ò absolvìa, ma per panatenztga ò el stuia purtar igl Nussigner trect da Roma anfignen Salouf.

20

101. Co quels da Vaz en restos catolics.

Igl cumoin de Vaz veva concludi de vegnir da priedi. Els an pledi in parditgant, igl qual veva sin igl sche destino de rivar e surpiglier la farraroia. Rivand el a Nivagl era igl pievel reduno avand baselgia per ratschaiver el solemnamaintsch. Qua sevolv'igl caloster tot serieusamaintsch 25 tier igl pievel e schi: „I fess raschunaivel e convegnaint, tg'in om schess ad ancheunter al nov farrer. Sche veus vaiz not contrari, sche via geu oir ad ancheunter ad el.“ Schetsch e fatsch. Igl caloster va ed antopa igl nov farrer a Nivagl. El saloid'el amicabel e remarca sainza terginar: „Geu supplitgesch, Reverenda, de betg vegnir a Vaz. Igl pievel e chisoi 30 reduno per mazzar igl nov spiritual, pi spert tg'el roiva soi.“ Igl parditgant e stupi, sesnuescha e torn'anavos denonder tg'el era vigni. Vaz e resto anavant catolic.

102. La reforma a Filisour.

Digl taimp avant la reforma niva da tot Sotsés, er da Filisour anor, 35 fatg processiuings a Misteil ainten la baselgia viglia. — La davosa geda, tgi chels da Filisour en nias a Misteil culla crousch, vegian els anor anc purto igls cafanungs bagnatgavegl; ma turnond an aint a Filisour vegian els stratg igls cafanungs per terra vé.

103. Gion Calvin e Martegn Luecher a Sés.

Ainteu igl taimp della reforma ainten igl Grischung era en manader digls Surseters Casper Frisch da Riom.

Cavalcond ena seira tard dagl Crap-Sés sé, stat el avant en rampar alla stretga. Igl tgaval, en frestg tier, fò en sagl suror ed igl sies tgang 5 grond retigna dus omens sazupos, tgi igl levan farmar e prubabel mazzar. Igl pivel scheva, chels dus fessen stos Gion Calvin e Martegn Luecher.

104. Las valerousas femnas de Tinizung.

Dagl taimp della reforma era rivo a Tinizung en predictgant e pruava de persvader er la nosssa gliout per la foza religiung. El prageva fitg 10 bagn e veva gio convertia la gronda part digls omens. Vasant chegl òn las femnas concludia digl catscher dalunga ord vischnanca. Ellas on piglia pals e furtgas e bultgato igl manister da Cadras giuador. Uscheia on las femnas impedia, tgi Tinizung davainta ena vischnanca reformada. Persiva ègl nia concedia ad ellas igl dretg da seser ainten baselgia da vart dretga 15 e betg, scu gl'è schiglio dapartottanavant usito, da mang sanester.

105. La detga digl davos castelan a Riom.

Igl davos castelan, tgi vegia anc abito igl casti da Riom, seia sto en Scarpatetg da Cunter. El veva en sulet fegl, en mattet. En de è igl feglet, sainza esser observo dagls genitours, ia or sen las collonas dalla 20 vard sot digl casti sé ot sur igl plang terra. El ò fatg en pass fallo e crudo giu della sponda sotvart igl casti, noua el è nia cato mort culla membra rotta. Dalunga sessour ò igl castelan scaso igl casti, ed az tratg davent da chel, per betg plé abitar allò. Siva chel Scarpatetg seia igl casti betg ple nia nizigia scu sedia dagl Amà della Terra. 25

106. Igl morders de Seat.

La muntogna de Seat senomnava avant ons la muntogna de St. Peter. Chella o survagnia igl sies nom entras igls seat morders, en bab cun seis fegls, tgi habitaven lo e menaven anavant chella cariera. Els derivaven ord Italia ed on seplazo sen chella muntogna cun l'intenziung de far co 30 la sia retgeza entras enguladetschs e mazamaints, patertgont, tgi nign astga far front alla sia groba e schlascheda demananza. Baign savenz nivan els da de or per la terra o vallada de Surses per far lo la speia e mintga habitant carteva ad els baign. Vurdont la sia bella demananza parevigl els fitg bravs. La notg turnavigl els per recoltar chegl, tg'els 35 vevan observo duront chel de.

a.

En signour niva ord Italia; el era sto divers ons agl ester e niva a tgesa cun la sia raccolta. A Clavena comprav'el per viager pli comod en tgaval per eir a tgaval. El rivava a Casacia, ins leva fermar el lo sur 5 notg, essent siva mez de schon enpo tard. Igl signour curaschevel saveva navot digls morders e continuava igl sies viada sur Seat. El rivava sesom tar l'abitaziung digls numnos morders. Essent tard dei el tar sasez: „Co vot star e betg eir or a giu co da notg.“ „A bona sera“, cloma egn de chels or de fanestra, „Signor Batista, chi l'e piazza a bot per lui e suo cavalino.“

10 Igl signour dei tar sasez: „Chels paran brava gliont, co vot meter igl tgaval an stalla.“ En om vign e magna igl tgaval an stalla, igl signour Batista vo ainten tgesa. Pasont el dasper la tgadefi, cloma la fantschela de chels or da d'isch: „Ach pover om, vous ischas co rivo ainten schleats mangs; els pardungan a nign la vetta e mazan tots chels tgi statan co sur notg.“ Igl om stat

15 ferm e tott pensierous. El dei sieva en pitschen mument: „Co poss ia liberar la mia vetta? forse cun fugeir?“ La fantschela dat ad el ena quantitat gotas viglias de calzers; igl signour meta ellas ainten ena bela bursa de seida, vo ainten steiva e vign retschert cun compliments. „Chesta seira“, dei el, „lainsan giuiar or chels daners“, e penda la bursa ved la pare. Els

20 totts cuntaints de veir co en nobel giast, pensavan schon de far co ena gronda raccolta la notg. Igl signour veva ossa tschano e leva er sez bavrar igl tgaval. „Eia vi schon bavrar igl vos tgaval“, cloma egn de chels. „Igl tgaval è fitg nosch ed ia sto bavrar el.“ El vo. La fantschela veva schon paragea sdratscha per lier se igls peis agl tgaval per evitar igl

25 fracasch della sia partenza. Igl signour semateva spert segl tgaval. An curt sencorschan els, tg'el era davent. Dalunga semateven els totts seat sen la schleta craplousa veia, la cala els encunaschevan fitg baign. Signour Batist encurscheva, tg'el niva betg de fugeir ple or sot, e niva dabot giu de tgaval e fugiva tant scu el pudeva. Ossa niva el betg ple de fugeir

30 or sot, el sezopava aint sot en tumbign. Igls morders rivavan schon co cun totta furia. Egn clamava tar l'otar: „Varda schi el è aint igl tumbign!“ „Na el e betg, ia va schon vardo.“ „Avanti“, clamava egn. Els gevan anavant tott cun rabbia e cun blastemar. Els stavau davent ena lung'urela e finalmantg turnavigl totts gretintos e clamavan: „Batistign Batistot! catar

35 tgi at catagn, at voigl l'ureglia dretga“, e pasavan anavant. En urela sieva, non sentent ple ramour ni fracasch, semateva Batista mez vantschia sainza tgaval sen veia vers Beiva. El clamava lo en sies hung amei schon da vigl enconoschia, igl cal igl lascheva sot tetg. L'oter de rachintont el igl passo della notg passada, en omens ias per se persvader della tgosa. Els

40 on cato igl pover tgaval ainten ena miserabla situaziung — o displascheir —

cun taglea giu la buca, igl nas, las ureglias, la cua etc. — Ins o cotras pudia sepersvader, tgi gl'eran stos igls suponias morders er anc tar oters cass suczes otras gedas.

b.

A Beiva en om de Surses niva a tgaval. Dafor Beiva en om niva 5 cun el a pèr. El dumondava: „Noua vas te?“ Loter raspondeva: „Schè eja vign giu Stalveder.“ Igl viandant igl cumondava de eir or avant ed el stueva suondar. A Stalveder leva chel om star davos e suondar. Igl viandant dumonda puspe: „Noua vas te?“ „Sche eja giaro a Marmorera.“ „Vo avant!“ El stueva puspe eir avant. A Marmorera gev'el a Furnatsch, 10 siva gev el agls Mulegns. Giu Cazet dei igl om agl suspeto lader: „Tge vot te anc co?“ Igl om fascheva la finta de turnar anavos. Strousch er'igl viandant giu igl Lavadotg, sagliva ena golp ainten la tgavazegna digl tgaval. Igl viandant sagiatava cun la sia pistola e tutgiva la golp. Chella fugiva cun far gronda canera. Igl om e sieva betg ple sto mulesto. 15

c.

A Roffna secatava anc avant circa 35 ons ena tgesa cun en isch steiva gros $2\frac{1}{2}$ Zols, ed ena lata 5 Zols grossa stava duront igl de sur la pegna e niva duvrada la notg per puntar cunter la pare ed igl isch steiva, per schermetg digls numnos morders. Las fanestras nivan de chel taimp 20 fatgas angal schi grondas, tg'ins pudeva or eugl tgea, las schebas de glas radondas fatgas ainten plom. Ena notg curivan igls morders davent de Roffna vers Tinizung sieva en viandant de Surses. Igl om sezopava giu la gruba ainten en clavo aint igl fagn. Bod sieva rivavan igls tschelms ainten clavo, catschevan giu stilets aint'igl fagn e catavan betg igl om e gevan 25 alloura puspe davent. En'urela sieva gev'igl om puspe davent vers Tinizung e rivava lo dasper la tgaplotta davains la vischnanca. El patertgeva tar sasez: „Ossa ist baign franc“ e dat en gival. Segl mument saint'el a rumplanar giu per la lontanada sulada della veia, tgi las gotas digls calzers batevan fij. Els seproximaven, tgi el o gia strousch taimp de fugeir ainten 30 ena tgesa. La porta de chella era anc averta, ed uscheia o el spindro la sia vetta.

d.

Agl Mulegns aint igl Mulegn levan chels morders romper aint, nivan aber betg mesters. Egn leva eir aint della rosna della roda. Igl muliner lascheva eir l'ava sen chella ed igl delinquent niva fermo. 35

e.

Ena notg rivan els a Roffna sen en tetg d'ena tgesa per romper se chel ed eir aint a leir mazar. En valerous e curaschous saldo era da curt turno digl servetsch militar de Frantscha. El clamava igl sies con-

vaschign, tgi habitava sot igl madem tetg cun ena parè tranter. Lez veva sa sero ainten steiva e veva nign curasch per far front agls privolous morders se sot igl tetg. Igl curaschevel saldo pigliva le sia spada ainten mang e curiva cun totta furia se per stgela, rivava se sot igl tetg e clamava: 5 „Avant, tgi vot, ia tem navot!“ e vesa lo ena figura. El carteva de veir lo en morder. El dat ena freida cun la spada e tutgiva enstagl en'essa, tgi figurava la persunga. Chella safendeva en dus tocs e saveva betg ple neir duvrada per la destinada lavour. Mai ple niva chella tgesa mulestada la notg de chels morders, igls cals eran schon seglentos giu digl tetg.

10

f.

En'eda pasava en viandant tras Surses vers Casacia e dumondava de pudeir star sur notg ainten l'ustareia de Seat e niva er retschert cun totta politica, ma la fantschela igls o tardia chel eda. Schon ples gedas tschertgev'ella chella ocasiung. Ella era tgapada se de chels delinquents 15 pasont per chella veia per eir a tgesa seia. Els vevan ad ella schmanatschea la mort, sch'ella prova de fugeir oder de tgisar els. Chest eda laschev'ella betg crescer erva sot igls peis. Ella ed igl viandant on spert gia fatg igl sies cunsegl. Schi bod tgi glen totts stos a tschagna, en igl om e la fantschella spert fugias ord la fanestra della tgadafi e curias schi spert 20 sco gl'en stos bungs vers Casacia. Aber halt! cura tgi els en stos giu en toc veia, on els schon santia a rumplanar la gropa sulada della schleta veia. Els dus eran ossa an prival della vetta, e curivan tant sco pudevan, ma igls morders vevan igl souramang. Ossa catavan igls dus fugiateivs nign oter refugi, tgi sezupar sot ena punt e tremblavan spitgont la schmana- 25 tschonta mort e vevan pers totta speranza. Cun totta prescha rivavan igls crudevels aschaschigns. Egn de chels cuagl nom Guagn betava giu en crap sot la punt, ma tutgiva betg igls zupos. El clamava encunter en oter sozi: „I son minga chi dent sotto.“ Sieva de veir visito totts lis ed er ena vicinanta clavadeira, turnavan els anavos sen Seat. Igl dus povers tamentos 30 en vers la dumang anc cun tema nias or sot la punt e curias vers Casacia, noua els on spert fatg report alla polizeia, la cala ò termes se dalunga la forza, per intercureir exactamantg la palesada tgesa, e cato totts seat morders ainten tgesa. Sieva de veir intercuretg tott è gl'emprem fignen igl davos nias manos or sen veia e scanos sco en tier, ed igl sauc digls aschaschigns 35 curiva giu per veia. Chegl era la prova digls sies gronds malfatgs cun tants carstgangs, tgi on lo stuia lashear la vetta. L'ossa ainten igl fons digl schler dava pardetga dellas sias ovras. La ustareia niva per en taimp destrueida, ma pi tard niva chella puspe frequentada. L'ustiera senomnava „La Giascha de Tinizung.“ Savens sentiv'ella la notg a rumplanar 40 giu bas. Ella darviva igl isch steiva e clamava: „Stet chiets vous morders,

levas far e sedemanar tgi pudessas puser“, e serava puspe igl isch. Ossa e chella tgesa en casaritsch e ruegna de miraglias e crappa.

107. Igls davos Paders a Riom.

Pi da bot niva er la pleiv de Riom pastorada da Paders. Igls davos paders, tg'èn stos lù, en nias scatgias da noscha gliout. Comembers d'ena 5 tscherta famiglia „Brecher“ on digls veir crapplo dalla sulada giuador. Igls paders, tgi èn nias trattos usche mal, òn profetizzo alla vischnanca de Riom treis grondas disgraztgas e chegl tranter chellas egna ded'ava ed egna de fi. Per preservar la si vischnanca dalla disgraztga ded'ava, la cala ins temeva, tgi savess nìr caschunada antras igl ual, tgi corra tras 10 vischnanca, òn las femnas de Riom piglia se igl voct de recitar mintga seira da rusara las litineias digls sogns. Chegl vign exercito anc oz andé.

108. La spada da Banadetg Funtanga.

La famiglia Funtanga a Salogf è stada anc tschentaners siva della gloriosa battaglia della Tgalavagna an possess dell'arma, cun la cala ig 15 nos herox Banadetg Funtanga ò battia a lù per la libertad della patria. Gl'era chegl en tarment grev spadung cun dobel tagliant. Cumpogns giouens e fermes vevan da duvrrar tots duas mangs, per manar chell'arma. Per tema tgi chella venerabla memorgia digl sies antenat savess rivar an mangs agls Franzos, on igls Funtangas digl taimp de l'invasiung franzosa 20 d'haver laschea fabritgier londror cuntels.

109. Igls Franzos a Cunter.

Igls Franzos en rivos an Surses la dumengia della Passiung. A Cunter vign chella celebrada festivmaintg. Da tottas vischnancas digl contuorn gevigl a Cunter culla prozessiung. Grond pivel sa rimnava lù an baselgia 25 tar la messa gronda. — Durond chella funcziung seia nia clamo per baselgia aint: „Igls Franzos reivan da Burvagn noadaint.“ Tot vegia banduno la baselgia.

110. Igls Franzos a Riom.

A Riom vegian igls Franzos fatg igl biwac dafor vischnanca; lù seian 30 nidas purtadas notiers varsacantas calderas e luidas aint sur fi. Igls abitants purtaván notiers ruvagledas tgern setga, — schambungs etc. e seia tot nia cotg giu ainten las calderas. En sulet om a Riom saveva ruschanar franzos e vegia arranschea uscheia.

Igls sultos franzos spalavan malamaintg l'ossa. — Blera ossa niva 35 pattada davent cun vé anc en po d'tgern. Chegl vasevan igls abitants anaveidas, ed igl numno franzos da Riom vegia ramartgea, tgi dessan doch

betg schlarger uschè la graztga da Dia. Sen chegl vegia el survagnia ena gropa rasposta d'en suldo franzos:

„L'òssa tocca agls tgangs, schi igls plaia uschè.“

Daplé vign rachinto, tgi igls Franzos sgultravan tras las tgesas siva muneida e preziousadats. Blers vegian sutarò la sia muneida an vaschela giu ainten igls schlers.

111. Igls Franzos ad Alvigni.

Cur tgi igls Franzos en vignius en nossa vischnanca, erigl ina gronda tema. Ina femna aber, la signeura Gema, era igl confiat digls vaschoins. 10 Ella saveva fetg bain igl franzos ed era iar fetg miaivla e perderta, per consequenza vigneua ella clamada dapertot, neua tgi deva dispetas oder malentelgienschas cugls Franzos.

In se aber egl capito, tgi igls Franzos an viu, tgi vevan betg anval da far cun tamaliars. Passond duas garmadis Franzos tras vischnanca 15 cun in om aintan meaz tgi manavan, cartont tgi quegl seia in spieun, era l'onda Baba talla truasch tot fatschantada da lavar glischoiva. Ella vesa quegl e corra voi cugl bacleni bletsch entamaun e dat ina slafada antorn igl tgo lis Franzos, tgi en stos liads da laschiar oir igl pover Sep.

112. La curaschevla femna da Praschen.

20 Igl onn digls Franzos ena curaschevla femna, tg'era suletta a Praschen, o sfugianto d'avent igls Franzos. Cun la sier en mang o ella clamo: „Giatgen, Pieder, Poll!“ totts igls noms, tgi è nia ad ella endamaint: „Ni, igls en chi igls Franzos!“ Igls Franzos seian curias d'avent per tema.

113. La davosa scavazzada a Rietberg.

25 La davosa persunga, tgi è nida scavazzada a Rietberg, è sto ena femna da Parsons. Chella femna era stada agl Schwob cun an trupp d'unfants. Turnond anavos vevla parturia an Tumgliastga en unfant ed igl stranglo cun en liom. Igl cadaver è nia catto cun anc aint igl liom ainta culiez. Pacs deis siva tgi la criva mama è stada turnada an Sursès 30 èn cumparias ainten la vischnanca N. en per omens de Tumgliastga ed òn dumando siv'ella. Els purtavan souas anturn la vetta, uscheia tg'ins igls ò cunaschia dalunga per omens da gisteia. Rivos an tgesa ded N. N. on els fatg mussar la femna igls sies lioms. E varda, egn da chels fascheva per cun igl liom sto catto ve digl unfant. Parchegl on els arreto N. N. 35 e la manada a Seglias. Lò è ella nida sintintgeida alla mort. Avant tgi nir messave er'igl lubia ad ella da dumandar ena graztga ad ena persunga digl sies li natal. Ma de lò era cumparia nign. La delinquenta